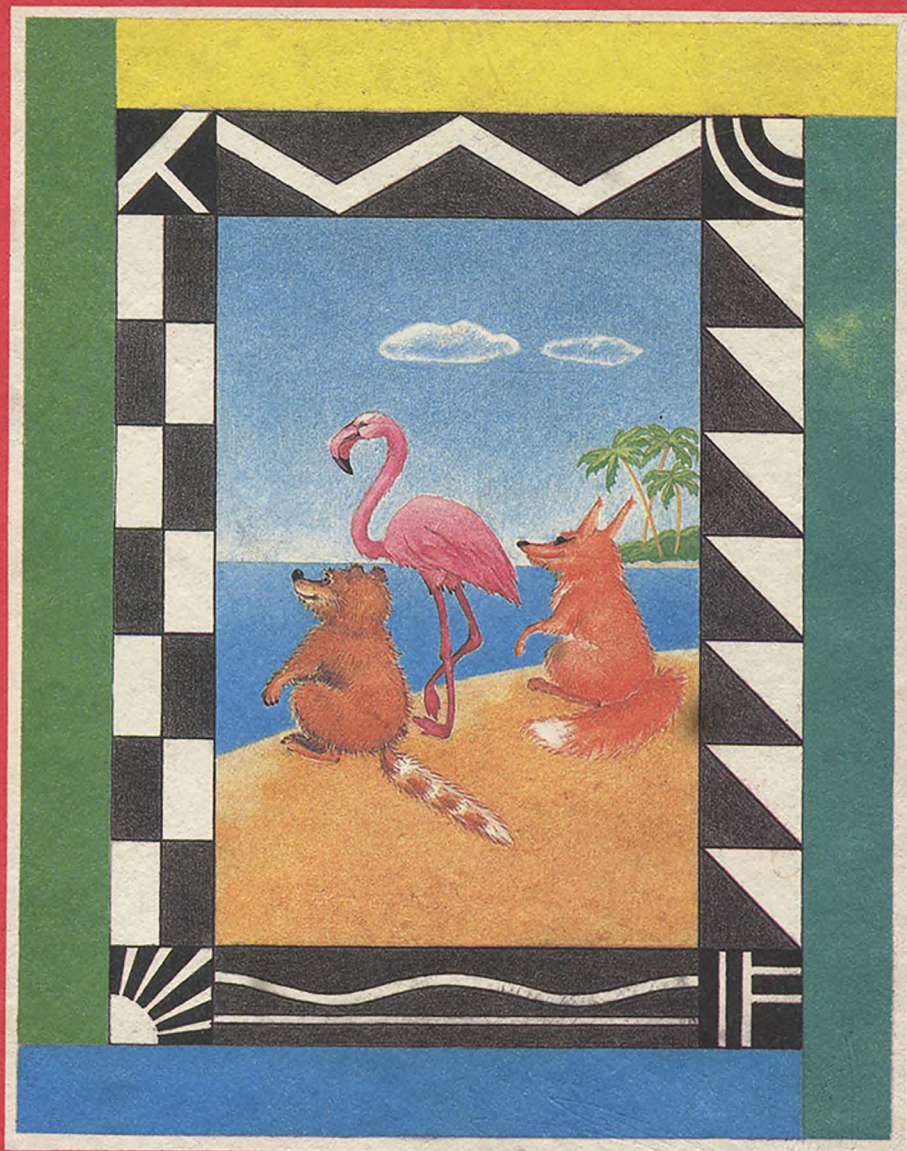
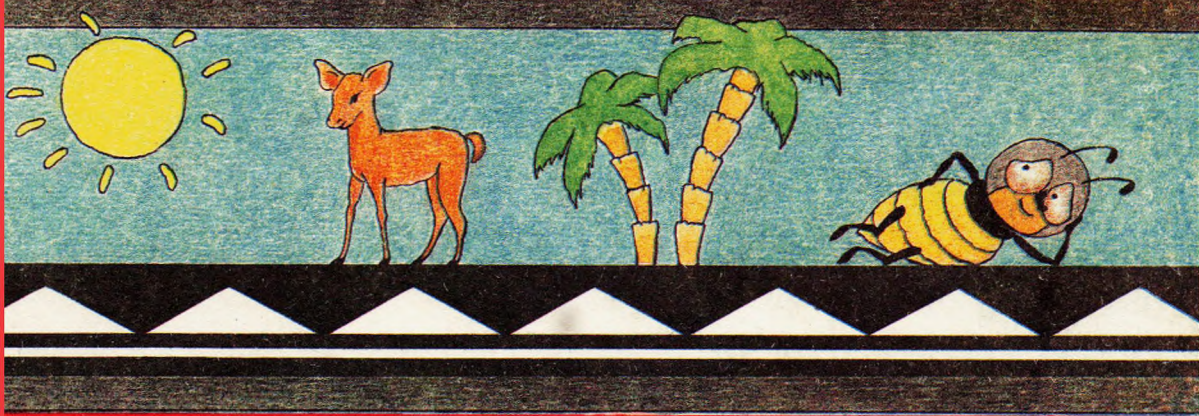

ГАРАСЬО КІРОВА

КАЗКІ ТРАПІЧНАГО ЛЕСУ

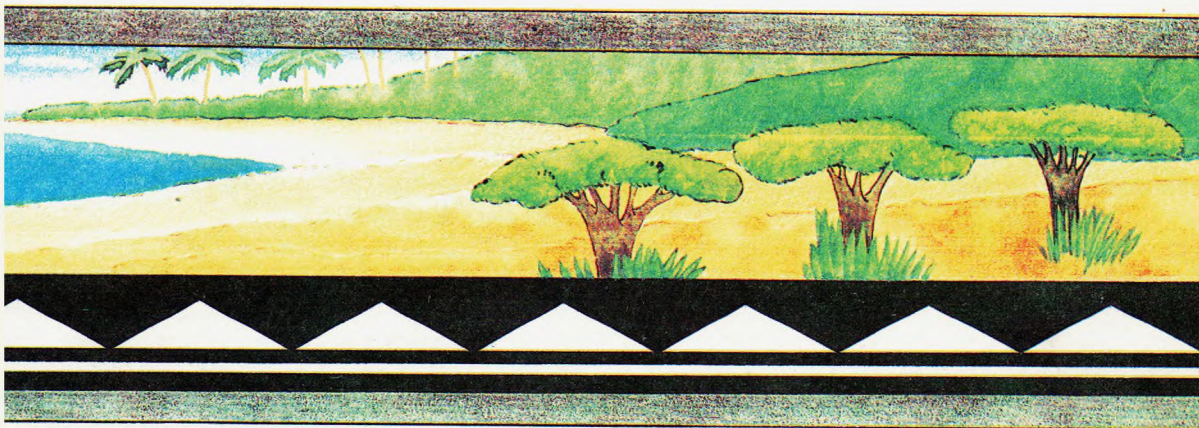

ГАРАСЬО КІРОВА

КАЗКІ ТРАПІЧНАГА ЛЕСУ

МІНСК
Беларускі гуманітарны
адукацыйна-культурны цэнтр

1993

ББК 84.70 У
К 43
УДК 860 (899)-93

Для малодшага школьнага ўзросту

Пераклад з іспанскай М. Бусла
пад агульнай рэдакцыяй Зм. Коласа

Мастак Т. Гардашнікава

Пераклад зроблены з выдання:

Quiroga H. Cuentos de la selva.
Editorial Lasada,
SA Buenos Aires, 1973

Зборнік «Казкі трапічнага лесу» напісаны ўругвайскім пісьменнікам Гарасьё Кірогам у 1918 г. Як і ўсёй творчасці гэтага аўтара, яму ўласцівыя элементы фантастыкі і загадкаваасці.

К 4804010100 16-93
ISBN 5-86952-009-6

©Пераклад. М.Бусел, 1993
©Ілюстрацыі. Т.Гардашнікава, 1993

Жыў у Буэнас-Айрэсе адзін чалавек, і быў ён шчаслівы, бо меў здароўе і быў працавіты. Але аднойчы ён захварэў, і лекары казалі яму, што, толькі з'ехаўшы з горада, ён зможа паправіцца. Ехаць яму не хацелася, бо ў яго былі маленькія браты, якіх ён карміў, а хвароба дзень пры дні ўсё мацнела.

І вось аднойчы ягоны сябар, дырэктар Запарку, сказаў яму:

— Вы мой сябар, вы добры працавіты чалавек. Таму я хачу, каб вы паехалі, пажылі ў лесе і, пажыўшы на свежым паветры, паправіліся. А паколькі вы ўмеете трапна страляць, дык папалюйце на лясных звяроў і пры-

взяце мне шкуры, а я вам заплачу наперад грошы, каб вашыя брацікі не галадавалі.

Хворы пагадзіўся і паехаў далёка ў лес, куды далей за Місьёнэс. Было там вельмі спякотна, і гэта прынесла яму карысьць.

Жыў ён у лесе адзін і сам сабе варыў страву. Еў птушак і звяроў, на якіх паляваў са стрэльбай. А яшчэ еў фрукты. Спаў ён пад дрэвамі, а калі прыходзіла непагадзь, рабіў за пяць хвілін будан з пальмавага лісьця ды сядзеў там задаволены, сярод лесу, які аж шалеў ад дажджу і ветру.

Са шкур ён зрабіў сабе клунак і насіў яго, перакінуўшы цераз плячо. А яшчэ ён налавіў шмат ядавітых змей, якіх захоўваў у вялікім арэху, бо ёсць там такія вялікія арэхі — як бляшанка пад газу.

Да чалавека зноў вярнуўся здаровы колер твару, добры апетыт, і быў ён дужы. І вось аднаго разу, калі яму вельмі хацелася есці, бо ўжо два дні ён не мог нічога ўпаляваць, убачыў ён на беразе вялікай затоці магутнага ягуара, які збіраўся з'есці чарапаху і, перавярнуўшы яе бокам, спрабаваў засунуць пад панцыр лапу і кіпцюрамі выцягнуць мяса. Заўважыўшы чалавека, ягуар страшна зароў і хацеў быў на яго скочыць. Але трапны паляўнічы пацэліў яму якраз між вачэй і прабіў галаву. Потым ён злупіў з ягуара шкуру — такую вялізную, што яна адна магла б паслужыць дываном на цэлы пакой.

«А цяпер, — падумаў чалавек, — пачастуюся я чарапахай. У яе такое смачнае мяса!»

Але, падышоўшы да чарапахі, ён убачыў, што яна параненая, і галава ў яе амаль адарваная ад шыі і вісіць усяго на двух-трох пасмачках.

Забьўшыся на голад, чалавек пашкадаваў няшчасную чарапаху. Ён зацягнуў яе вяроўкаю да свайго будана і перавязаў ёй анучкамі галаву. А каб зрабіць анучкі, яму давлялося разадраць сваю кашулю, бо была ў яго толькі адна кашуля і ніякіх іншых ануч. Чарапаху была аграмадная, велічынёю з крэсла і важыла як дарослы мужчына. Таму, пакуль чалавек прыцягнуў яе, ён вельмі стаміўся.

Чарапаху зашылася ў куточак і нерухома ляжала там цэлымі днямі. А чалавек штодзень лячыў яе і пяшчотна пляскаў па спіне.

І вось нарэшце чарапаху паправілася. Але тут захварэў чалавек. У яго была гарачка, і яму ламала ўсё цела.

А потым ён зусім ужо не мог устаць. Гарачка ўвесь час мацнела, а горла аж гарэла ад смагі. Чалавек зразумеў, што цяжка захварэў, і, хоць быў адзін, прамовіў уголас, бо пачынаў ужо трызніць:

— Я памру,— сказаў чалавек.— Я адзін і ўжо не магу ўстаць, і няма нікога, хто падаў бы мне вады. Я памру ад смагі і голаду.

(Неўзабаве гарачка яшчэ болей памацнела, і ён страціў прытомнасць. Але чарапаху чула яго і зразумела, што сказаў паляўнічы. Тады яна падумала:

«Тым разам чалавек пашкадаваў мяне і не з'еў, хоць быў галодны. Ён вылечыў мяне, а цяпер я яго буду лячыць».

Яна пайшла да затокі, знайшла панцыр маленькай чарапашкі, добра пашаравала яго пяском і попелам, набрала ў яго вады і напайла чалавека, які ляжаў на коўдры і паміраў ад смагі. Потым яна назбірала смачных карэньчыкаў, сакавітых зёлак і прынесла іх чалавеку, каб той

паеў. І чалавек еў, не ведаючы, хто яго корміць. Ён увесь час трызніў з гарачкі і нікога не пазнаваў.

Штораніцы чарапаха абыходзіла лес, шукаючы пажыўных карэньчыкаў, і карміла імі чалавека. Яна вельмі шкадавала, што не можа залезці на дрэвы і прынесці яму пладоў.

А паляўнічы еў і не ведаў, хто дае яму ежу. Але аднойчы ён апрытомнеў. Ён пачаў азірацца і ўбачыў, што зусім адзін, бо нікога ў лесе, апроч яго ды чарапахі, не было. Тады ён ізноў прамовіў уголас:

— Я адзін-адзінюткі ў лесе! Ліхаманка вернецца зноў, і я памру, бо толькі ў Буэнас-Айрэсе ёсць лекі, якія дазваляць мне ачуняць. Але я не змагу дайсці да Буэнас-Айрэса і сканаю тут у самоце.

Як ён і казаў, ліхаманка пад вечар вярнулася, ды яшчэ мацнейшая, чым раней. І ён зноў страціў прытомнасць.

Але чарапаха пачула яго і гэты раз і зноў падумала:

«Калі ён застанецца ў лесе, дык памрэ, бо тут няма лекаў. Я павінна занесці яго ў Буэнас-Айрэс».

Сказаўшы гэтак, яна зрэзала тонкія і моцныя, як вяроўкі, ліяны, асцярожненька ўсклала чалавека сабе на спіну і, каб не ўпаў, моцна прывязала яго ліянамі. Ёй давялося праявіць добрую кемнасць, каб прыладзіць стрэльбу, шкуры і арэх са змеямі ды не патрывожыць пры гэтым паляўнічага. Але ўрэшце ўсё атрымалася, як яна хацела, і яна рушыла ў дарогу.

Нагрузіўшыся, чарапаха йшла ды йшла ўдзень і ўначы. Яна мінала лясы, палі, пераплывала рэкі шырынёю на цэлую мілю, прабіралася праз балоты, у якіх ледзь не танула, трымаючы на сабе чалавека, які ўжо амаль паміраў.

Праз кожныя восем ці дзесяць гадзін хады яна спынялася, развязвала ліяны і асцярожна клала чалавека на зямлю, выбіраючы сушэйшае месца. Потым шукала ваду і мяккія карэньчыкі і давала іх хвораму. І сама яна таксама ела, хоць была такая стомленая, што лепей бы ёй было паспаць.

Часам ёй даводзілася ісці па самым санцапёку. Стаяла лета, а паляўнічы быў у такой гарачцы, што ўвесь час трызніў і паміраў ад смагі. Тады ён пачынаў крычаць: «Вады! Вады!» — і чарапаха давала яму напіцца.

Так яна ішла — дзень за днём, тыдзень за тыднем.

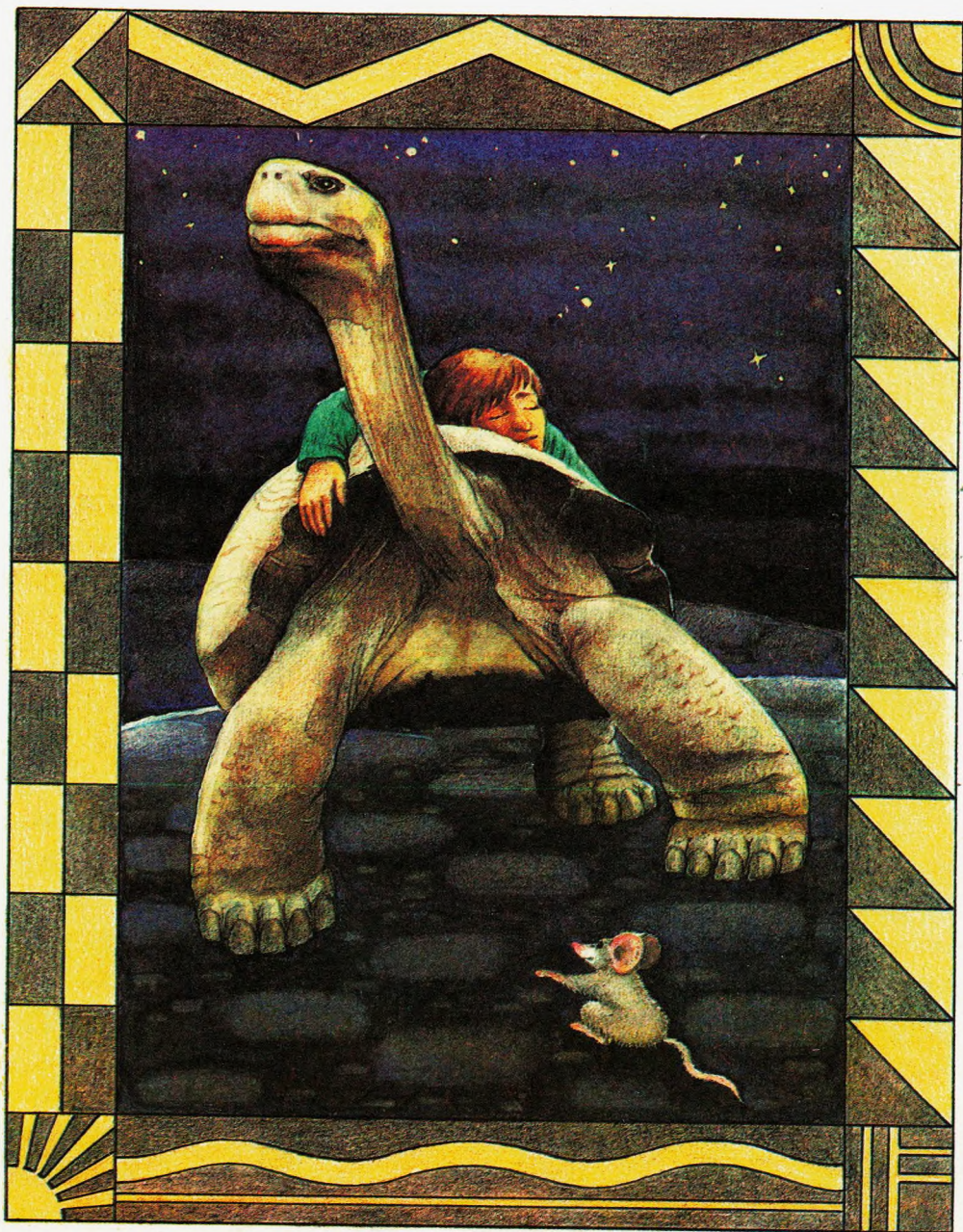
Кожны дзень яны былі ўсё бліжэй да Буэнас-Айрэса, але з кожным днём чарапаха слабела, з кожным днём у яе менела сілы, хоць яна не скардзілася. Часам яна падала зусім знямоглая, але тады чалавек, на хвіліну апрытомнеўшы, уголас казаў:

— Я паміраю, мне ўсё горай і горай, але толькі ў Буэнас-Айрэсе я мог бы ачуняць. А тут я памру, адзін у гэтым лесе.

Яму здавалася, што ён усё яшчэ ў будане, бо ён жа нічога не ведаў. Тады чарапаха ўставала і йшла далей.

Але настаў дзень, калі гаротная чарапаха зусім ужо не магла ісці. Яна патраціла ўсе свае сілы і больш не магла. Каб хутчэй дайсці, яна цэлы тыдзень не ела, і сілы ў яе ні на што не засталася.

Калі прыйшла ноч, яна ўбачыла на даляглядзе далёкае святло, нейкае ззянне, што асвятляла неба, але яна не ведала, што гэта такое. Яна зусім знемаглася і заплюшчыла вочы, каб памерці разам з паляўнічым, маркотна думаючы, што не здолела ўратаваць чалавека, які быў такі добры з ёю.

Але ж яна была ўжо ў Буэнас-Айрэсе, хоць не ведала гэтага. Тое святло, што яна бачыла ў небе, было ззянне горада, і яна сабралася памерці, калі была ў самым канцы свайго гераічнага падарожжа.

На щчасце, у гэтую хвіліну двух паўмёртвых падарожнікаў убачыла гарадское мышаня, якога клікалі Пэрэс.

— Вось дык чарапах! — здзівілася мышаня.— Ніколі я не бачыла такой вялізнай чарапахі. А што гэта ты нясеш на спіне? Дровы?

— Не,— маркотна адказала чарапах.— Гэта чалавек.

— І куды ж ты нясеш гэтага чалавека? — спытала цікаўнае мышаня.

— Я іду... іду... Я хацела дайсці да Буэнас-Айрэса,— адказала бедная чарапах такім ціхім голасам, што яе было амаль не чуваць.— Але я ніколі туды не дайду, і мы памром тут...

— Эх, дурніца ты, дурніца! — засмяялася мышаня.— Ніколі не бачыла я такой дурной чарапахі! Ды ты ўжо ў Буэнас-Айрэсе! Тое святло, што ты бачыш, гэта і ёсць Буэнас-Айрэс.

Пры гэтых словах чарапах адчула новыя сілы, бо яна зразумела, што ў яе ёсць яшчэ час уратаваць паляўнічага. І яна зноў рушыла ў дарогу.

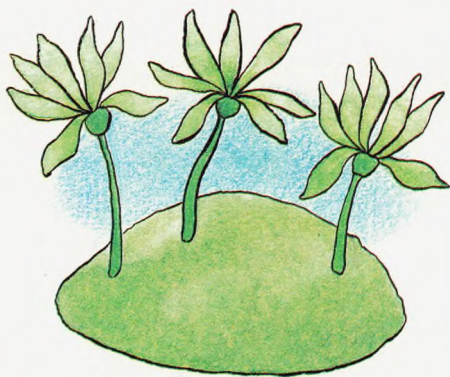
На досвітку дырэктар Запарку ўбачыў запэцканую і вельмі худую чарапаху, на спіне ў якой ляжаў перавязаны ліянамі чалавек. Ён паміраў. Пазнаўшы ў гэтым чалавеку свайго сябра, дырэктар сам пабег па лекі, і з іх дапамогаю паляўнічы адразу ж ачуняў.

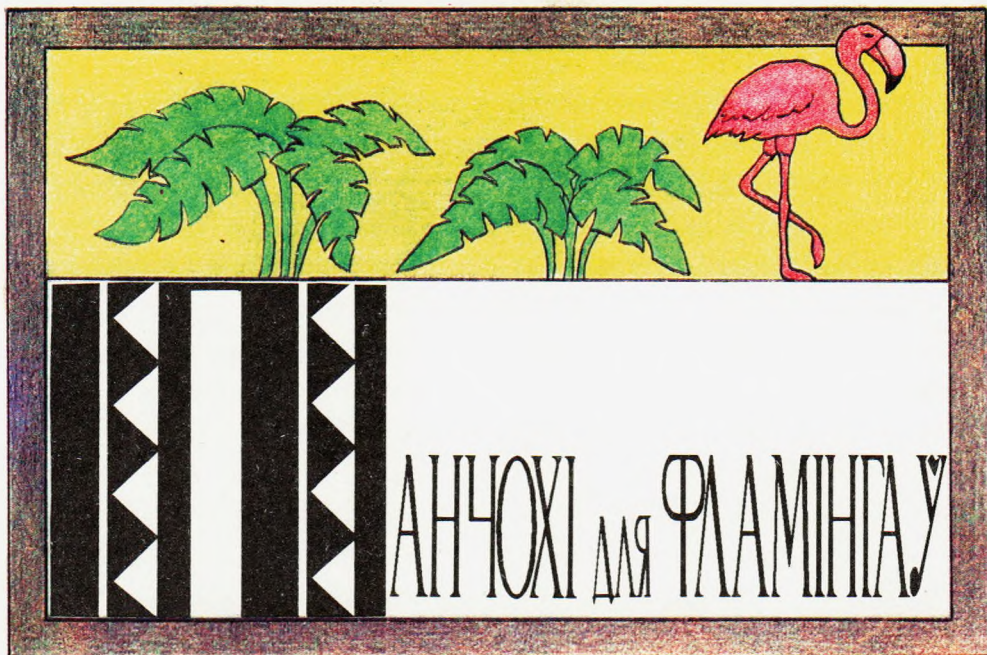
Калі паляўнічы даведаўся, як яго ўратавала чарапах і як яна зрабіла падарожжа аж у трыста міль, каб толькі ён мог выпіць лекаў, ён вырашыў ніколі з ёю не разлу-

чацца. Але ж ён не мог трымаць яе ў сваёй маленькай хаце, і тады яго сябар прапанаваў аддаць яе ў заапарк, дзе абяцаў даглядаць за ёю як за сваёй дачкой.

Так і зрабілі. Цяпер чарапаха, шчаслівая і задаволеная, поўзае па ўсім садзе, і гэта тая самая вялізная чарапаха, якую мы штодня можам бачыць, калі яна скубе траўку ля клетак з малпамі.

Кожны вечар паляўнічы прыходзіць да яе, а яна па хадзе здаля пазнае свайго сябра. Яны бавяць разам пару гадзін, і ёй заўсёды хочацца, каб ён, раней чым пайсці, пяшчотна папляскаў яе рукою па спіне.

Неяк раз змеі ладзілі вялікі баль. Былі запрошаныя рапухі ды жабы, фламінгі, кайманы ды рыбы. Але ж рыбы не ходзяць, то й танчыць яны не маглі. Яны толькі павылазілі на пясок ды пляскалі хвастамі, бо той баль адбываўся каля ракі.

Кайманы, каб лепей сябе ўпрыгожыць, надзелі на шыю каралі з банааў і палілі парагвайскія цыгары. Жабы абляпіліся рыбінаю лускою і ступалі паважна, пераккульваючыся з адной нагі на другую, нібыта плылі. І кожны раз, калі яны з паважным выглядам праходзілі па беразе, рыбы крычалі ім што-небудзь кплівае.

Рапухі надушыліся парфумаю і хадзілі на задніх ла-

пах. Апроч таго на кожнай вісеў, гайдаючыся, як ліхтарык, маленечкі светлячок.

Але самыя прыгожыя былі змеі. Усе яны былі апранутыя ў балетныя гарнітуры пад колер скуры: на чырвоных змях былі спаднічкі з чырвонага цюлю, на зялёных — з зялёнага, на жоўтых — з жоўтага, а на куфіях — з шэрага ў палоску, і палоскі былі колеру цаглянага пылу і попелу, бо такі колер у куфій.

А ўжо самымі адметнымі былі каралавыя гадзюкі, апранутыя ў доўгія спаднічкі з чырвонага, белага і чорнага газу. Яны танчылі, выгінаючыся серпанцінам. І калі змеі пачыналі танчыць і кружыліся на кончыку хваста, усе госці гучна пляскалі ім у далоні.

І толькі фламінгі, у якіх тады былі белыя ногі, а дзюбы, як і цяпер, вельмі тоўстыя і крывыя,— толькі фламінгі былі невясёлыя, бо ў іх было мала розуму і яны не змаглі прыдумаць, як апрануцца. Яны зайздросцілі кожнаму гарнітуру і асабліва гарнітурам, што былі ў каралавых гадзюк. Калі якая-небудзь змяя, какетліва прыўздываючы пышную газавую спаднічку, праходзіла перад імі, фламінгі аж млелі ад зайздрасці.

Тады адзін фламінга сказаў:

— Я ведаю, што трэба зрабіць. Трэба надзець чырвоныя, белыя і чорныя панчохі, і каралавыя змеі закахаюцца ў нас.

І гуртам узляцеўшы, усе фламінгі пераляцелі раку і пастукаліся ў вязковую крामу.

«Стук-стук!» — заляпалі яны нагамі.

— Хто там? — спытаў крамнік.

— Гэта мы, фламінгі. Ці не маеце вы чырвоных, белых і чорных панчошак?

— Не, такіх у мяне няма,— адказаў крамнік.— Вы што, зусім здурнелі? Такіх панчох вы нідзе не знойдзеце.

Тады фламінгі паляцелі ў другую краму.

— Стук-стук! Ці няма ў вас чырвоных, белых і чорных панчошак?

Крамнік адказаў:

— Як вы кажаце? Чырвоных, белых і чорных? Такіх панчох нідзе няма. Вы здурнелі. Хто вы такія?

— Мы фламінгі,— адказалі яны.

І мужчына сказаў:

— Пэўна, вы звар'яцелі.

Паляцелі яны яшчэ ў адну краму.

— Стук-стук! Ці няма ў вас чырвоных, белых і чорных панчошак?

Крамнік закрычаў:

— Якіх-якіх? Чырвоных, белых і чорных? Толькі такім дзюбатым птушкам, як вы, можа прыйсці ў галаву прасіць такія панчохі. Прэч адсюль!

І чалавек шпурнуў у іх венікам.

Гэтак фламінгі абляцелі ўсе крамы, і адсюль іх праганялі як шаленцаў.

Тады нейкі браняносец, які йшоў да рэчкі папіць вады, захацеў пасмяяцца з фламінгаў і, паважна павітаўшыся, сказаў ім:

— Вечар добры, спадары фламінгі! Я ведаю, што вы шукаеце. Такіх панчох вы не знойдзеце ні ў якой краме. Пэўна, яны ёсць у Буэнас-Айрэсе, але адтуль іх давядзецца выпісваць поштаю. А вось у маёй кумы савы такія панчохі ёсць. Папрасіце ў яе, і яна дасць вам чырвоныя, белыя і чорныя панчохі.

Фламінгі падзякавалі, паляцелі да савінага дупла і сказалі:

— Вечар добры, сава. Мы прыляцелі папрасіць у цябе чырвоныя, белыя і чорныя панчохі. Сёння ў змеяў вялікі баль, і калі мы надзенем такія панчохі, усе каралавыя гадзюкі ў нас закахваюцца.

— З вялікім задавальненнем! — адказала сава.— Пачакайце трошачкі, я не забаўлюся.

І махнуўшы крыламі, яна пакінула фламінгаў адных і праз хвіліну ўжо вярнулася назад — з панчохамі. Але гэтыя былі не панчохі, а вельмі прыгожыя і зусім свежыя шкуры каралавых гадзюк, якіх сава толькі што ўпалявала.

— Вось вам панчохі,— сказала сава.— Але майце на ўвазе вось што: танчце ўсю ноч, танчце, не спыняючыся ні на імгненне, танчце на баку, на дзюбе, на галаве, як хочаце, але не спыняйцеся ні на хвіліну, каб вам не давялося замест таго, каб танчыць — плакаць.

Але ж фламінгі былі такія дурныя, што й не ўцямілі, якая вялікая небяспека хавалася ў гэтых словах. Адурэўшы з радасці, яны надзелі шкуры каралавых гадзюк як панчохі, засунуўшы ў іх лапы, як у трубка, і вельмі задаволеныя, паляцелі на баль.

Калі госці ўбачылі фламінгаў у такіх прыгожанькіх панчохах, яны ўсе ім пазайздросцілі. Змеі захацелі цяпер танчыць толькі з імі, а таму, што фламінгі ні на хвіліну не пераставалі перабіраць нагамі, змеі не маглі добра разгледзець, з чаго тыя прыгожыя панчохі зробленыя.

Але ўрэшце змеі пачалі сёе-тое падазраваць. Калі фламінгі танчачы праходзілі побач, змеі аж да зямлі нагіналіся, каб лепей разгледзець.

Асабліва непакоіліся каралавыя гадзюкі. Яны не адводзілі вачэй ад панчохаў і таксама нагіналіся, стараючыся лізнуць фламінгам у лапы языком, бо язык у змеяў — усё роўна што рука ў чалавека. Але фламінгі танчылі й танчылі, не спыняючыся, хоць ужо вельмі стаміліся і больш не маглі.

Каралавыя гадзюкі, заўважыўшы гэта, адразу папрасілі ў рапух ліхтарыкі — светлячкоў — і пачалі чакаць, калі фламінгі пападаюць ад стомы.

І праўда, праз хвіліну адзін фламінга настолькі знямогся, што спатыкнуўся аб кайманавую цыгару, захістаўся і ўпаў на бок. Тут жа каралавыя гадзюкі падбеглі са сваімі ліхтарыкамі і ярка асвятлілі фламінгу ногі. Ubачыўшы, якія на ім панчохі, яны так зашыпелі, што гэтае шыпенне можна было пачуць аж на другім беразе Параны.

— Гэта не панчохі! — закрычалі гадзюкі.— Мы ведаем, што гэта! Нас падманулі! Фламінгі пазабівалі нашых сясцёр і замест панчоx надзелі іx шкуры! Іхнія панчохі — гэта каралавыя гадзюкі!

Пачуўшы, што іx выкрылі, фламінгі перапалохаліся. Яны хацелі паляцець і ўцячы, але так патаміліся, што не маглі падняць ні крыла, ні нагі. А каралавыя гадзюкі накінуліся на іx, абвілі за ногі і зубамі падралі панчохі. У шаленстве яны падралі панчохі на шматкі і кусалі фламінгаў за ногі, каб тыя памерлі.

Звар'яцеўшы ад болю, фламінгі скакалі з месца на месца, але каралавыя гадзюкі не адпускалі іx ног. Урэшце, убачыўшы, што ад панчоx не засталася ўжо ні кавалачка, стомленыя гадзюкі адпусцілі фламінгаў і пачалі папраўляць свае бальныя гарнітуры.

Гадзюкі былі ўпэўненыя, што фламінгі памруць, таму

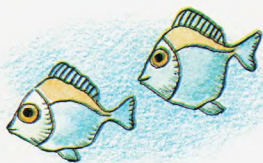
што прынамсі палова каралавых гадзюк, якія кусалі, былі ядавітыя.

Але фламінгі не ўмерлі. Ратуючыся ад страшнага болю, яны пабеглі і кінуліся ў ваду. Яны крычалі ад болю, і іхнія ногі, якія раней былі белыя, зрабіліся цяпер чырвоныя ад гадзючай атруты. Міналі дні за днямі, але пякучы агонь у крывава-чырвоных атручаных нагах у фламінгаў не сунімаўся.

Было гэта вельмі-вельмі даўно. Але й дагэтуль фламінгі стаяць цэлымі днямі ў вадзе, стараючыся сцішыць агонь, што пячэ ім ногі.

Часам яны выходзяць на бераг і ступаюць колькі крокаў па зямлі, каб пабачыць — як яно. Але боль ад атруты адразу вяртаецца, і яны бягуць назад у ваду. Часам ім пячэ так моцна, што яны падбіраюць нагу і стаяць гэтак цэлымі гадзінамі, не могучы яе выпрастаць.

Вось так у фламінгаў былі раней белыя ногі, а цяпер сталі чырвоныя. Усе рыбы ведаюць гэтую гісторыю і смяюцца з неразумных птушак. Але фламінгі, студзячы ў вадзе свае ногі, не выпускаюць выпадку, каб адпомсціць насмешніцам, і глытаюць кожную рыбку, якая падплыве надта блізка, каб з іх пасмяяцца.

Жыла ў лесе чарада папугаяў. На досвітку яны ляталі на поле паласавацца маладымі кіяхамі кукурузы, а надвячоркам дзяўблі апельсіны. Сваімі крыкамі яны ўтваралі страшэнны гвалт, але заўсёды на самым высокім дрэве ў іх сядзеў папугай-вартаўнік, які пільнаваў, ці не крадзеца хто-небудзь.

Папугаі — такія самыя шкоднікі, што й саранча, бо калі яны дзяўбуць кіяхі, яны раздзіраюць іх, а потым, у дождж, кіяхі гніюць. А таму што смажаныя папугаі вельмі смачныя, пеоны (так называюць сялян у Лацінскай Амерыцы) палююць на іх.

І вось аднойчы адзін чалавек стрэліў ды збіў вартавога

папугая, які, нават паранены, доўга яшчэ не даваў сябе ўзяць. Потым пеон занёс яго гаспадаровым дзецям, а дзеці вылечылі яго, бо ў папугая было перабітае толькі адно крыло. Вельмі хутка папугай ачуняў і зрабіўся зусім свойскі. Назвалі яго Пэдрыта. Ён навучыўся падаваць лапу, і яму вельмі падабалася сядзець у людзей на плячы і дзюбаю казытаць ім за вухам.

Жыў ён вольна і амаль цэлы дзень бавіў на апельсінавых дрэвах ды эўкаліптах у садзе. А яшчэ яму падабалася смяяцца з курэй. Калі ж надвячоркам, а чацвёртай ці пятай гадзіне, дома пілі чай, папугай таксама заходзіў у сталовую і, дапамагаючы сабе дзюбай і лапамі, узлазіў па абрусе на стол паесці размочанага ў малацэ хлеба. А болей за ўсё ён любіў чай з малаком.

Пэдрыту вельмі падабаліся дзеці, і яны расказвалі яму столькі рознага, што ўрэшце папугай навучыўся гаварыць. Ён казаў: «Добры дзень, папугайчык!», «Смачная каша!..», «Каша для Пэдрыты!». Казаў ён і яшчэ сёе-тое, ды лепей пра гэта не згадваць, бо папугаі, як і дзеці, вельмі лёгка запамінаюць паганяныя словы.

Калі пачынаўся дождж, Пэдрыта натапырваў пёры і ціхенька нешта сам сабе баяў. Калі ж ладзілася пагода, ён лётаў ды крычаў на ўсё горла.

Як бачым, гэта быў зусім шчаслівы папугай. І апроч таго, што ён быў вольны, як гэтага хочучь усе птушкі, ён, як заможныя людзі, таксама а пятай гадзіне піў чай.

І вось, пры ўсім гэтым шчасці, здарылася так, што адным дажджлівым надвячоркам пасля пяці дзён безупынной залевы ўрэшце выглянула сонца і Пэдрыта залётаў паўсюль ды загарлапаніў:

— Які цудоўны дзянёк, папугайчык!.. Смачная каша!.. Лапу, Пэдрыта!

І паляцеў ён далёка-далёка, аж пакуль не ўбачыў пад сабой унізе раку Парану, якая была падобная на шырокую белую стужку. А ён ляцеў і ляцеў, пакуль нарэшце не сеў адпачыць на дрэва.

І раптам ён убачыў праз галінкі, што на зямлі блішчаць два зялёныя агеньчыкі, быццам два вялізныя светлякі.

«Што гэта? — падумаў папугай.— «Смачная каша!», «Што гэта будзе?», «Дзень добры, Пэдрыта!..»

Папугай заўсёды гаварыў так, як гавораць усе папугаі,— бязладна блытаючы словы, і часам яго цяжка было зразумець. Апроч таго ён быў вельмі цікаўны і, пераскокваючы з галінкі на галінку, пачаў падсоўвацца ўсё бліжэй і бліжэй. І раптам убачыў, што тыя два агеньчыкі — гэта вочы вялікага ягуара, які ўвесь напружыўся і пільна глядзіць на яго.

Але Пэдрыта быў такі задаволены пагодным днём, што зусім не спалохаўся.

— Дзень добры, ягуар! — сказаў ён.— «Лапу, Пэдрыта!»

А ягуар адказаў яму страшным хрыпатым голасам:

— Дзе-нь-доб-ры!

— Дзень добры, ягуар! — паўтарыў папугай.— «Смачная каша!.. смачная каша!.. смачная каша!..»

Ён паўтарыў столькі разоў «смачная каша», таму што было ўжо чатыры гадзіны і яму вельмі хацелася папіць чаю з малаком. Папугай забыў, што лясныя звяры не п'юць чаю з малаком, і таму запрасіў пачаставацца і ягуара.

— Смачны чай з малаком! — сказаў ён.— «Дзень добры, Пэдрыта!» Ці не хочаш папіць са мной чаю, сябра ягуар?

Але ягуар раз'юшыўся — яму здалося, што папугай здзекуецца з яго. Ён быў галодны і захачеў з'есці гаваркую птушку. Ягуар адказаў:

— Доб-ра! Па-ды-дзі тро-хі, я не чу-ю!

Ягуар быў не глухі, ён хацеў, каб Пэдрыта падышоў бліжэй і яго можна было схапіць адным махам. А папугай думаў толькі пра тое, як будзе прыемна прыйсці дадому і піць чай з малаком з такім цудоўным сябрам. Ён пераляцеў на другую галінку, бліжэй да зямлі.

— Дома смачная каша! — зноў крыкнуў ён на ўсё горла.

— Блі-жэй! Не чу-ю! — прахрыпеў у адказ ягуар.

Папугай зляцеў яшчэ трошкі ніжэй і сказаў:

— Смачны чай з малаком!

— Яш-чэ блі-жэй! — паўтарыў ягуар.

Няшчасны папугай падсунуўся зусім блізка, і ў гэтую хвіліну ягуар так высока скочыў, што мог бы пераляцець цэлы дом. Ён зачапіў Пэдрыту кончыкамі кіпцюроў, і хоць забіць яго яму не ўдалося, але ён выдраў у папугая ўсё пер'е на спіне і ўвесь хвост. На хвасце ў небаракі не засталася ніводнага пёрка.

— Вось табе! — рыкнуў ягуар.— Ідзі цяпер, пі сам свой чай з малаком.

Папугай закрычаў ад болю і жаху і паляцеў, але добра ляцець не мог, бо ў яго ж не было хваста, які ў птушак служыць стырном. Ён ляцеў, куляючыся з боку на бок, і ўсе птушкі, якія сустракаліся яму па дарозе, спалохана кідаліся ўпэраць, убачыўшы такую дзіўную істоту.

Урэшце ён усё ж дабраўся дадому і адразу паляцеў на кухню паглядзецца ў кухарчына люстэрка. Небарака Пэдрыта! Ён быў самая дзіўная й самая брыдкая птушка на свеце — увесь абскубены, бясхвосты, сіні ад холаду. Як ён пакажацца ў сталовай у такім выглядзе? І тады ён вырашыў схавацца ў дупле, што было ў ствале вялікага эўкаліпта. Дупло было велічынёю з цэлую пячору. Ён залез у яго і лёг на дне, дрыжучы ад холаду й сораму.

(Тым часам усе ўжо сабраліся ў сталовай і вельмі здзівіліся, што папугая няма.

— Дзе ж гэта Пэдрыта? — казалі яны і клікалі.— Пэдрыта! Смачная каша! Пэдрыта! Пэдрыта! Чай з малаком!

Але Пэдрыта й дзюбы не высоўваў са сваёй пячоры, ён ляжаў ціха, моўчкі і нічога не адказваў. Яго шукалі паўсюль і нідзе не маглі знайсці. І тады ўсе падумалі, што Пэдрыта загінуў. І дзеці заплакалі.

Кожны дзень, надвячоркам, калі наставаў час піць чай, яны ўспаміналі папугая і прыгадвалі, як яму падабаўся хлеб, размочаны ў чаі з малаком. Бедны Пэдрыта! Яны ўжо ніколі яго не ўбачаць, бо ён нежывы.

Але Пэдрыта не памёр, ён сядзеў у сваёй пячоры, нікому не паказваючыся, бо яму было вельмі сорамна, што яго абскублі як нейкае мышанё. Ён вылазіў толькі ўначы, каб пад'есці, і тут жа вяртаўся назад. А на до-світку асцярожна вылазіў зноў і ляцеў паглядзецца ў кухарчынае люстэрка. Але пер'е расло марудна, і гэта кожны раз вельмі яго засмучала.

І вось нарэшце настаў дзень ці вечар, калі ўся сям'я, сабраўшыся за сталом, піла чай, і раптам усе ўбачылі Пэдрыту. Нібыта нічога і не здарылася, той, спакойна

перавальваючыся з нагі на нагу, увайшоў у пакой.

— Пэдрыта, папугайчык! — закрычалі яму.— Што з табою здарылася, Пэдрыта?! І якія бліскучыя ў цябе пёры!

Ніхто не ведаў, што пёры ў Пэдрыты — новыя. А Пэдрыта напусціў на сябе вельмі сур'ёзны выгляд і не адказваў ні слова. Ён еў намочаны ў чаі з малаком хлеб і ўвесь час маўчаў.

Тым большае было здзіўленне ў гаспадара дома, калі ранкам наступнага дня папугай падляцеў і, безупынна балбочучы, сеў яму на плячо. За дзве хвіліны ён раскажаў гаспадару ўсё, што з ім адбылося: і як ён лятаў у Парагвай, і як сустрэўся з ягуарам, і ўсё астатняе. І ледзь не кожную фразу ён канчаў, напяваючы:

— Ні пёрка ў хвасце ў Пэдрыты! Ні пёрка! Ні пёрка!

А потым ён прапанаваў гаспадару пайсці ўдвух папаляваць на ягуара.

Гаспадар дома якраз збіраўся ў той час купляць ягуаравую шкуру, якую хацеў павесіць над камінам. Таму ён вельмі ўзрадаваўся, што зможа займець яе задарма. Ён зайшоў у хату, узяў стрэльбу і разам з Пэдрытам выправіўся ў Парагвай. Яны дамовіліся, што Пэдрыта, убачыўшы ягуара, адцягне яго ўвагу сваёй балбатнёй, а чалавек тым часам зможа асцярожна падкрасціся да яго са стрэльбай.

Так яны і зрабілі. Папугай сеў на галіну на высокім дрэве і пачаў балбатаць ды балбатаць, паглядаючы па баках, ці не відаць дзе ягуара. І вось пачуўся нарэшце трэск разламаннага вецця, і пад самым дрэвам папугай раптам убачыў два ўтаропленыя на яго зялёныя агеньчыкі: гэта былі ягуаравы вочы.

Тут папугай закрычаў яшчэ гучней:

— Цудоўны дзянэк!.. Смачная каша!.. Смачны чай з малаком!.. Хочаш чаю?

Ягуар быў страшна раз'юшаны, убачыўшы, што перад ім той самы абскубены папугай, якога ён лічыў нежывым і які раптам зноў узяўся аднекуль з такімі прыгожымі новымі пёрамі. І ён пакляўся, што гэты раз папугай ужо не ўцячэ! Яго вочы заіскрыліся гнеўнымі маланкамі, і ён адказаў хрыплым голасам:

— Па-ды-дзі блі-жэй! Не чу-ю!

Папугай зляцеў ніжэй і зноў закрычаў:

— Смачна, хлеб з малаком! *Ён тут пад дрэвам!*

Пачуўшы гэтыя словы, ягуар страшна рыкнуў і ўскочыў на лапы.

— З кім ты га-во-рыш? — прахрыпеў ён.— Ка-му ты ска-заў, што я тут пад дрэ-вам?

— Нікому, нікому! — засакатаў папугай.— Дзень добры, Пэдрыта! Лапу, папугайчык!

Не змаўкаючы ні на хвіліну, ён пераскокваў з галіны на галіну і падсоўваўся ўсё бліжэй да ягуара. А тое, што ён тут пад дрэвам, папугай крыкнуў, каб папярэдзіць чалавека, які, прыгнуўшыся, цішком падкрадаўся са стрэльбаю на плячы.

Але ўрэшце папугай ужо не мог болей набліжацца да ягуара, іначай ён трапіў бы яму ў самую пашчу. І тады ён крыкнуў:

— Смачная каша!.. *Увага!*

— Яш-чэ блі-жэй! — зароў ягуар і выгнуўся для скачка.

— Смачна, чай з малаком!.. *Асцярожна, ён зараз скочыць!*

І ягуар сапраўды скочыў. Ён скочыў вельмі высока,

але папугай стралой узляцеў у паветра і не даў сябе зачапіць. А ў гэтае самае імгненне чалавек абапёрся руляю стрэльбы аб дрэва, каб ямчэй было цэліць, націснуў на курок, і дзевяць шрацінак велічынёю з гарошыну кожная маланкаю ўпіліся ў ягуарава сэрца. Ягуар зароў так, што ажно скалануліся горы, і потым упаў нежывы.

А папугай — як ён крычаў ад радасці! Ён быў страшна задаволены, што адпомсціў — дый як адпомсціў! — не-навіснаму зверу, які выдраў у яго пер'е.

І чалавек таксама застаўся задаволены, бо забіць ягуара цяжкая справа, дый апроч таго ў яго цяпер была шкура, якую ён мог павесіць над камінам у сталовай.

Калі яны вярнуліся дадому, усе нарэшце змаглі даведацца, чаму Пэдрыта так доўга хаваўся ў дупле. І ўсе павіншавалі яго з мужным учынкам.

З той пары яны зажылі вельмі шчасліва. Але папугай не забываў той гісторыі з ягуарам, і кожны дзень, надвячоркам, прыляцеўшы ў сталовую папіць чаю, ён падыходзіў да ягуаравай шкуры, што вісела над камінам, і запрашаў яе да стала.

— Смачная каша! — казаў ён. — Хочаш чаю з малаком?.. Каша для ягуара!..

І ўсе ажно заходзіліся ад смеху. І Пэдрыта разам з усімі.

У адной вельмі вялікай рацэ, у адным вельмі пустэльным краі, куды ніколі не пранікаў чалавек, жыло шмат кайманаў. Было іх болей за сто, а мо нават і тысячу. Яны елі рыб, часам падпільноўвалі живёл, якія приходзілі да ракі напіцца, але болей ім усё ж падабаліся рыбы. Пасля абеду яны спалі на пясчаным беразе, а ў месяцавыя ночы часам забаўляліся, бегаючы па вадзе.

Жылі яны спакойна й шчасліва. Але аднойчы надвячоркам, калі ўсе ўжо спалі на беразе, адзін кайман нечакана прагнуўся і прыўзняў галаву — яму падалося, што ён пачуў шум. Ён прыслухаўся і напраўду пачуў

глыбокі і глухі гук. Тады ён клікнуў каймана, які спаў побач.

— Прачніся! — сказаў ён.— Ідзе небяспека.

— Што такое? — занепакоена спытаўся сусед.

— Не ведаю,— адказаў кайман, які прачнуўся першы.— Я чую нейкі незразумелы шум.

Другі кайман таксама пачуў шум, і яны зараз жа пабудзілі астатніх. Усе перапалохаліся, забегалі, задраўшы хвасты.

Іх неспакой быў недарэмны, бо шум усё мацнеў і мацнеў. І неўзабаве яны ўбачылі ўдалечыні нешта падобнае да воблачка дыму. Адтуль даносіўся гук, быццам нехта вельмі далёка пляскаў па вадзе: «плясь-плясь!»

Кайманы пераглянуліся: што гэта можа быць?

Тады адзін стары і мудры кайман,— найстарэйшы і наймудрэйшы з усіх, у якога ў роце засталася толькі два цэлыя зубы і які аднойчы хадзіў у вандроўку аж да самага мора,— раптам сказаў:

— Я ведаю, што гэта! Гэта кіт! Яны вельмі вялікія і выпускаюць белую ваду праз нос. А потым вада ападае ў іх ззаду.

Пачуўшы гэта, маленькія кайманчыкі так перапалохаліся, што ўзнялі страшны лямант і пахавалі галовы ў ваду. Яны крычалі:

— Гэта кіт! Сюды плыве кіт!

Але стары кайман наставіў хвост на бліжэйшага кайманчыка і крыкнуў:

— Не бойцеся! Я ведаю кіта! Ён сам нас баіцца! Яшчэ як баіцца!

Гэтыя словы супакоілі маленькіх кайманаў. Але неўзабаве яны зноў перапалохаліся, бо шэры дым раптам

змяніўся на чорны і плясканне пачулася зусім блізка. Перапалоханя кайманы нырнулі ў раку і высунулі з вады толькі вочы і кончыкі носа. І тут яны ўбачылі, як паўз іх, гучна пляскаючы па вадзе, праплывае нейкая дзіўная, ахутаная дымам аграмадзіна. Гэта быў колавы параход, які ўпершыню з'явіўся на іхняй рацэ.

Параход праплыў і знік удалечыні. Кайманы адразу павылазілі на бераг і былі вельмі незадаволеныя старым кайманам: ён жа ім схлусіў, сказаўшы, што гэта кіт.

— Гэта не кіт! — закрычалі яны старому ў самае вуха, бо кайман быў трошкі глухі.— Але што ж гэта такое?

Тады стары кайман патлумачыў ім, што гэта быў параход, напоўнены агнём, і што ўсе кайманы загінуць, калі гэты параход пачне плаваць тут увесь час.

Але кайманы толькі пасмяяліся, падумаўшы, што стары, напэўна, здурнеў. З чаго гэта ім паміраць, калі тут пачне хадзіць параход? У старога каймана, відаць, проста клёпкі ў галаве не хапае!

Нарэшце, адчуўшы голад, кайманы пачалі лавіць рыб.

Але ніякай рыбы ў рацэ не было: яны не спаймалі ніводнай! Усе рыбы паўцякалі, спалохаўшыся шумнага парахода, і іх зусім не засталася.

— А што я казаў? — прамовіў стары кайман.— Вось жа, нам цяпер няма чаго есці. Рыбы паўцякалі. Але пачакаем да заўтрага. Можа, параход болей не вернецца, і рыбы прыплывуць, перастаўшы баяцца.

Але назаўтра яны зноў пачулі шум у вадзе, і параход, нарабіўшы грукату, зноў напускаў столькі дыму, што аж неба ўсё пацямнела.

— Вось дык так,— сказалі кайманы.— Параход прай-

шоў учора, прайшоў сёння і пройдзе заўтра. І не будзе цяпер ні рыб, ні жывёл, якія прыходзілі напіцца вады. Мы памром з голаду! А давайце зробім плаціну!

— Так, плаціну! Плаціну! — закрычалі ўсе і што было моцы паплылі да берага.— Давайце зробім плаціну!

І яны зараз жа ўзяліся за працу. Спачатку ўсе рушылі ў лес і павалілі там ажно дзесяць тысяч дрэваў, а можа, і болей. Пры гэтым яны выбіралі асабліва такому і кебрач, бо ў гэтых дрэваў вельмі цвёрдая драўніна. Потым распілавалі іх — нечым нахштальт пілы, якая расце ў кайманаў па верху хваста,— зацягнулі бяровенне ў ваду і метр за метрам паўбівалі яго па ўсёй шырыні ракі. Цяпер ніякі параход, ні малы, ні вялікі, не змог бы праплыць. Кайманы былі ўпэўненыя, што ніхто ўжо болей не напалохае рыб. І тады, вельмі стаміўшыся, яны паляглі на пляжы і заснулі.

А на другі дзень, калі яны яшчэ спалі, здалёк зноў даляцеў шум парахода: «плясь-плясь». Кайманы ўсе, вядома, яго пачулі, але ніводзін не ўстаў і нават не расплюшчыў вачэй. Што ім да парахода? Няхай сабе шуміць колькі хоча, усё роўна яму не прайсці.

І праўда: параход быў яшчэ далёка, але раптам спыніўся. Людзі, якія плылі на ім, убачылі ў бінокль, што рака нечым перагароджаная, і паслалі наперад лодку паглядзець, што там такое перашкаджае ім плыць. Тады кайманы ўсталі і, падплыўшы да плаціны, пачалі назіраць за людзьмі праз бяровенне, пасмейваючыся ад задавальнення, што ім удалося ўчыніць параходу такі добры жарт.

Лодка падплыла, людзі разгледзелі збудаваную кайманамі моцную плаціну і вярнуліся назад да парахода. Потым лодка зноў вярнулася да плаціны, і людзі, якія былі ў ёй, крыкнулі:

- Гэй, кайманы!
- Што вам? — адказалі кайманы, высунуўшы галовы паміж бярвення ў плаціне.
- Нам гэта перашкаджае! — крыкнулі людзі.
- Ведаем!
- Мы не можам праплыць!
- А нам гэта і трэба!
- Прыбярэце плаціну!
- Не прыбярэм!

Людзі ў лодцы пра нешта параіліся між сабою і потым зноў крыкнулі:

- Кайманы!
- Што вам? — адказалі тыя.
- Не прыбераце?
- Не!
- Ну, тады да заўтра!
- А дакуль хочаце!

І лодка вярнулася да парахода, а вельмі задаволеныя кайманы запляскалі хвастамі па вадзе. Ніякі параход цяпер тут не пройдзе, і ў рацэ заўсёды-заўсёды будзе рыба.

На другі дзень параход вярнуўся зноў, але калі кайманы зірнулі на яго, яны аж знямелі ад здзіўлення: гэты параход быў нейкі іншы. Ён быў мышынага колеру і куды большы за ранейшы. Што гэта за новы параход? Ён хоча праплыць? Не, не праплыве. Ні гэты, ні той, ніякі іншы!

— Не пройдзе, не пройдзе! — закрычалі кайманы і кінуліся да плаціны кожны на сваё месца каля бярвення.

Новы параход, як і ранейшы, спыніўся воддаль і таксама спусціў лодку, якая падплыла да плаціны.

У лодцы сядзелі афіцэр і восем матросаў.

Афіцэр крыкнуў:

— Гэй, кайманы!

— Што? — адказалі тыя.

— Не прыбераце плаціну?

— Не!

— Не?

— Не!

— Добра,— сказаў афіцэр.— Тады мы разбурым яе гарматамі.

— Бурыце! — адказалі кайманы.

І лодка вярнулася да судна.

А той карабель мышынага колеру быў ваенны параход, браняносец з вялікімі страшнымі гарматамі. І мудры стары кайман, які аднойчы плаваў да самага мора, раптам успомніў пра гэта і ледзь паспеў крыкнуць іншым кайманам:

— Хавайцеся пад ваду! Жвавей! Гэта ваенны параход! Хавайцеся добра!

Кайманы адразу зніклі пад вадою і паплылі да берага. Там яны і засталіся, высунуўшы з вады толькі насы ды вочы. У тую ж хвіліну з карабля вылецела вялікае белае воблака дыму і магутны артылерыйскі снарад трапіў у самую плаціну, акурат усярэдзіну. Два ці тры бервяны разляцеліся ў трэскі, але тут жа ўпаў другі снарад, а потым яшчэ і яшчэ, і кожны нішчыў ушчэнт кавалак плаціны, пакуль ад яе нічога не засталася. Ні бервяна, ні трэскі, ні кары. Усё было разбурана гарматамі браняносца. І кайманы, якія сядзелі ў вадзе, высунуўшы на паверхню толькі насы ды вочы, моўчкі глядзелі, як паўз іх, гудучы на ўсю моц, праплывае ваенны карабель.

Потым кайманы вылезлі на бераг і казалі:

— Мы зробім другую плаціну, яшчэ большую, чым была.

І тым жа вечарам і тою ж ноччу зрабілі новую плаціну з аграмадных ствалоў. Пасля гэтага, стомленыя, яны палеглі спаць і спалі да наступнага дня, пакуль ваенны карабель не прыплыў зноў і спушчаная з яго лодка не наблізілася да плаціны.

— Гэй, кайманы! — крыкнуў ім афіцэр.

— Што трэба? — адказалі кайманы.

— Прыбярэце гэтую новую плаціну!

— Не прыбярэм!

— Мы разбурым яе снарадамі, як і тую!

— Разбурайце, калі зможаце!

Яны адказвалі так ганарыста, таму што былі ўпэўненыя, што іх новую плаціну не змогуць разбіць нават усе гарматы свету разам.

Але праз хвіліну карабель схаваўся ў дыме, і якраз на сярэдзіне плаціны пачуўся страшны выбух. Гэты раз стралялі разрыўнымі. Снарад з грукатам разарваўся на бявеннях, узяў іх у паветра і разнёс вялізныя ствалы на дробныя трэскі. Другі снарад разарваўся побач з першым, разламаўшы яшчэ адзін кавалак плаціны. І так яны білі і білі, пакуль ад плаціны нічога-нічагуткі не засталося. Тады ваенны карабель праплыў паўз кайманаў, і людзі смяліся з іх.

— Што ж, — сказалі кайманы, вылазячы з вады. — Цяпер мы ўсе памром, бо карабель будзе ўвесь час плаваць сюды і туды і рыбы ўжо ніколі не вернуцца.

І яны замаркоціліся, таму што маленькія кайманчыкі прасілі есці.

Тады стары кайман сказаў:

— У нас яшчэ ёсць надзея на выратаванне. Хадземце да Сома. Мы з ім разам плавалі ў вандроўку да мора, і ў яго ёсць тарпеда. Ён некалі бачыў бой паміж двума параходамі і прыцягнуў неразарваную тарпеду сюды. Давайце папросім у яго гэтую тарпеду, і хоць ён на нас, кайманаў, злуе, але ў яго добрае сэрца і ён не захоча, каб мы ўсе памерлі.

А ўсё ў тым, што некалі даўно, шмат гадоў назад, кайманы з'елі Сомава пляменніка, і з таго часу ён не хацеў з імі размаўляць. І ўсё ж, нягледзячы на гэта, яны адразу выправіліся да Сома, які жыў у вялікай пячоры ў беразе ракі Параны і заўсёды спаў побач са сваёю тарпедай. Самы бываюць даўжынёй аж на два метры, і гаспадар тарпеды якраз быў такі.

— Гэй, Сом! — крыкнулі яму кайманы ад увахода ў пячору, бо не адважваліся ўвайсці, памятаючы пра гісторыю з ягоным пляменнікам.

— Хто там мяне гукае? — спытаў Сом.

— Гэта мы, кайманы!

— Не маю і не хачу мець з вамі ніякае справы, — сярдзіта адказаў Сом.

Тады стары кайман усунуўся трошкі ў пячору і сказаў:

— Сом, гэта я. Я твой сябар — той, што вандраваў з табою да мора.

Пачуўшы знаёмы голас, Сом вылез з пячоры.

— Ага, а я цябе не пазнаў, — ужо лагодней прамовіў ён да свайго старога сябра. — Што ў цябе?

— Мы прыйшлі папрасіць у цябе тарпеду. Тут па нашай рацэ ходзіць ваенны карабель, які палохе рыб. Гэта браняносец. Мы зрабілі плаціну, але ён яе знішчыў. Тады мы паставілі другую, дык ён і гэтую разбурыў.

Рыбы ўсе да адной уцяклі, і цяпер мы памром з голаду. Дай нам тарпеду, і мы знішчым гэты карабель.

Пачуўшы гэта, Сом надоўга задумаўся і потым сказаў:

— Добра, я дам вам тарпеду, хоць я не забыў, што вы зрабілі з сынам майго брата. А ў вас хто ўмее тарпеду ўзрываць?

Усе маўчалі, бо ніхто не ўмеў.

— Добра, — з гонарам сказаў Сом, — я сам яе ўзарву. Я гэта рабіць умею.

Зараз жа пачалі перавозку. Усе кайманы прывязаліся адзін да аднаго: хвост першага прывязалі за шыю другога, хвост прыдняга — за шыю задняга. Так утварыўся цэлы ланцуг з кайманаў амаль на паўвярсты. Волат Сом штурхнуў тарпеду да плыні і падлез пад яе, каб трымаць на спіне і каб тарпеда плыла. А таму, што ліянаў, якімі адзін да аднаго папрывязваліся кайманы, не хапіла, Сом учапіўся зубамі ў хвост апошняму кайману, і гэтак яны паплылі. Сом падтрымліваў тарпеду, а кайманы цягнулі яго, бегучы па беразе. Яны то падымаліся на высокі бераг, то апускаліся, то скакалі цераз каменне, але не спыняліся і падбегам валаклі тарпеду, за якой, як за караблём, што ідзе на вялікай хуткасці, разыходзіліся хвалі. А назаўтра рана-раніцай яны ўсе выйшлі на месца, дзе збудавалі сваю апошнюю плаціну, і адразу пачалі будаваць новую, куды мацнейшую за папярэднія. Па парадзе Сом яны паставілі бяровёны ўшчыльную, адно да аднаго. Гэта была сапраўды выдатная плаціна.

Ледзь яны ўбілі апошняе бярвяно, як на рацэ зноў з'явіўся ваенны карабель і лодка з афіцэрам і васьмю матросамі зноў падплыла да плаціны. Кайманы пералезлі цераз бярвенне і высунулі галовы з другога боку.

— Гэй, кайманы! — крыкнуў афіцэр.

— Што? — адказалі кайманы.

— Зноў плаціна?

— Але, зноў!

— Прыбярэце гэтую плаціну!

— Ні за што!

— Не прыбераце?

— Не!

— Добра, тады слухайце, — сказаў афіцэр. — Мы разаб'ем гэтую плаціну, а каб вам болей не захацелася зрабіць новую, мы з гармат разаб'ем і вас. Нікога не пакінем жывым — ні вялікага, ні малога, ні тоўстага, ні худога, ні маладога, ні старога — такога, як той лядашчы кайман, якога я бачу вунь там і ў якога ў роце толькі два зубы.

Стары і мудры кайман, пачуўшы, што афіцэр гаворыць пра яго, насміхаючыся, адказаў:

— Гэта праўда, што ў мяне мала зубоў, ды й тыя паламанья. Але ці ведаеце вы, што будуць есці заўтра гэтыя зубы?

І ён разявіў свой гіганцкі рот.

— Ну, што будуць есці, што? — спыталі матросы.

— Вось гэтага афіцэрчыка, — сказаў кайман і хуценька злез з бервяна.

Тым часам Сом прыладзіў тарпеду пасярод плаціны і загадаў чатыром кайманам, каб тыя асцярожна ўзялі яе і прытапілі ў вадзе, пакуль ён не дасць знак. Так і зрабілі. Астатнія кайманы адразу схаваліся каля берага, высуноўшы з вады толькі насы ды вочы. А Сом затаіўся каля тарпеды.

Раптам карабель ахутаўся дымам і выпусціў па пла-

ціне першы снарад. Снарад разарваўся якраз у цэнтры плаціны і разнёс на тысячу кавалачкаў дзесяць ці два-наццаць бярэнаў.

Але Сом быў нападзатове, і як толькі ў плаціне з'явілася дзірка, ён крыкнуў кайманам, што трымалі тарпеду пад вадой:

— Пускайце тарпеду, хутчэй пускайце!

Кайманы адпусцілі тарпеду, і яна ўсплыла.

Хутчэй чым вы прачытаеце гэтыя словы, Сом акуратна паставіў тарпеду ў цэнтры пралому, потым зажмурыў вока, прыцэліўся і, запусціўшы механізм, накіраваў тарпеду на карабель.

І ў самы час! Бо якраз у гэтую хвіліну браняносец выпусціў другі снарад. Ён з грукатам разарваўся і разнёс на трэскі яшчэ адзін кавалак плаціны.

Але тарпеда была ўжо зусім блізка да карабля. Людзі, якія стаялі на ім, заўважылі яе. Яны ўбачылі след, які пакідае на вадзе тарпеда.

Усе спалохана закрычалі і паспрабавалі павярнуць браняносец, каб тарпеда не зачпіла яго.

Але было позна: тарпеда ўжо даплыла. Яна ўдарыла гіганцкі карабель якраз пасярэдзіне і разарвалася.

Немагчыма сабе ўявіць страшны грукат, з якім узарвалася тарпеда. Яна выбухнула так, што разарвала карабель на пятнаццаць тысяч кавалкаў: у паветра паляцелі коміны, машыны, гарматы, лодкі — усё! Іх параскідала вельмі далёка.

Кайманы пераможна крыкнулі і як ашалелыя кінуліся да плаціны. Адтуль яны ўбачылі, як праз прабіты снарадам пралом плывуць падхопленыя рачною плынню мёртвыя, параненыя і жывыя людзі.

Кайманы залезлі на бяргенне з абодвух бакоў пралому, і калі праз яго праносіла людзей, смяяліся і кпілі з іх.

Есці людзей кайманы не захацелі, хоць, можа быць, людзі таго і заслугоўвалі. Толькі калі міма праплываў адзін з залатымі галунамі на мундзіры, стары кайман кінуўся ў ваду і — «хруп!» — у два глыткі праглынуў яго.

— Каго гэта ён? — спытаўся адзін малады недасведчаны кайманчык.

— Афіцэра, — адказаў Сом. — Мой стары сябар паабяцаў жа яму, што з'есць. Вось і з'еў.

Рэшткі плаціны кайманы разабралі: цяпер яна была ім непатрэбная, бо ніякі параход ужо не адважыцца там праплыць. Сом, які ўпадабаў афіцэравы рэмень і аксельбанты, папрасіў, каб яму аддалі іх у падарунак. Але дзеля гэтага яму давялося выцягваць іх з рота ў старога каймана, бо яны заселі ў таго ў зубах. Потым Сом падперазаўся рэменем, зацягнуўшы яго пад плаўнікамі, а на канцы сваіх доўгіх вусоў павесіў аксельбанты і пас ад шаблі. Скура ў Сомы вельмі прыгожая, а цёмныя плямы на ёй падобныя да плям у змяі. І Сом цэлую гадзіну плаваў сюды-туды, красуючыся перад кайманамі, а тыя глядзелі на яго, разявіўшы ад здзіўлення раты.

Потым кайманы правялі яго да самай яго пячоры і, доўга-доўга падзякаваўшы, вярнуліся на сваё звычайнае месца. Рыбы таксама вярнуліся, і кайманы жылі і дагэтуль жывуць там вельмі шчаслівыя. Урэшце яны нават прызвычаліся да таго, што па рацэ часам праплываюць параходы і караблі, якія вязуць апельсіны.

Але пра ваенныя караблі яны нават чуць нічога не хочуць.

Жыла сабе аднойчы лань, і было ў яе двое дзетак — дваўнятак, што ў аленяў бывае рэдка. Але неўзабаве адно яе дзіцё задраў дзікі кот, і засталася ў яе толькі адна дачушка. Усе лані ў лесе вельмі яе любілі і заўсёды ёй казыталі бакі.

Штораніцы, як толькі ўзыходзіла сонца, маці прымушала дачку паўтараць аленеву малітву. Гучала яна так:

Раней чым з'есці лісточак, добра яго панюхай, бо лісточкі бываюць атрутныя.

Раней чым падысці да ракі напіцца, ціхенька пастой і добра агледзь месца, каб упэўніцца, што побач няма кайманаў.

Кожныя паўгадзіны высока-высокенька задзірай галаву і нюхай паветра, каб пачуць пах ягуара.

Калі пасвішся, спачатку заўсёды паглядзі на траву — ці няма ў ёй гадзюк.

Гэтая малітва была ў маленькіх аленяў, як «Ойча наш» у людзей. І калі лань добра яе засвоіла, маці дазволіла ёй хадзіць адной.

І вось адным адвячоркам, калі лань бегала па лесе ды ласавалася далікатнымі лісточкамі, яна раптам убачыла проста перад сабою дупло вялікага трухлявага дрэва, з якога звісала шмат нейкіх склееных між сабою шарыкаў. Шарыкі былі цёмныя — такога колеру, як класная дошка.

Што б гэта магло быць? Лані было трохкі боязна. Але яна была добрай гарэзаю, і бадануўшы шарыкі галавой, адразу маланкай адскочыла прэч.

Азірнуўшыся, яна ўбачыла, што шарыкі трэснулі і з іх выцякаюць цягучыя кроплі. Апроч таго аднекуль выпаўзла шмат нейкіх белых мошак з тонкімі таліямі, якія забегалі па шарыках.

Лань падышла бліжэй. Але мошкі яе не кусалі. Тады яна асцярожна-асцярожненька лізнула адну кропельку кончыкам языка і ад задавальнення ажно прыжмурыла вочы: гэта былі кропелькі мёду, і мёд быў вельмі смачны, бо шарыкі цёмнага колеру былі пчалінымі вуллямі. Але пчолы не кусаліся, таму што ў іх не было джалаў. Ёсць такія пчолы.

За пару хвілін маладзенькая лань высмактала ўвесь мёд і, вельмі задаволеная, пайшла расказваць пра гэта маме. Але мама яе паўшчувала.

— Будзь вельмі асцярожная з пчалінымі гнёздамі, дачушка,— сказала яна.— Мёд вельмі смачны, але шу-

каць яго вельмі небяспечна. Абыходзь пчаліныя гнёзды, калі іх убачыш.

Лань задаволена крыкнула:

— Мама, але ж яны не кусаюцца! Авадні і мухі кусаюцца, а пчолы не.

— Ты памыляешся, дачушка,— сказала маці.— Сёння табе пашанцавала, і толькі. Але ёсць вельмі паганяныя пчолы і восы. Сцеражыся іх, дачушка, а то прынясеш мне вялікае гора.

— Вядома, мама! Вядома! — адказала лань.

Але першае, што зрабіла наступнаю раніцай,— дык гэта пайшла па сцяжынках, зробленых у лесе людзьмі, якія шукаюць пчаліныя гнёзды.

Доўга яна хадзіла ці не, але ўрэшце адно гняздо знайшла. Гэтае гняздо належала цёмным пчолам з жоўтаю палоскай на таліі, і яны поўзалі па гняздзе. Вулей таксама выглядаў іначай, але лань падумала, што калі ўжо гэтыя пчолы большыя, дык і мёд у іх павінен быць смачнейшы.

Яна ўспомніла была матчыну перасцярогу, але падумала, што маці, відаць, перабольшвала, як заўсёды перабольшваюць маткі ў ланяў. І яна моцна баданула гняздо галавой.

Лепей бы яна ніколі гэтага не рабіла! Тут жа з гнязда вылецелі сотні, тысячы восаў, якія кінуліся на яе і пачалі кусаць. Яны пакусалі яе ўсю — і галаву, і живот, і хвост. І што самае горшае, яны кусалі яе ў самыя вочы. Болей за дзесяць восаў уджалілі яе ў вочы!

Ашалеўшы ад болю, лань з лямантам кінулася прэч. Яна бегла і бегла, пакуль раптам не была вымушаная спыніцца. Яна нічога не бачыла! Яна аслепла, зусім аслепла!

Вочы ў яе страшна распухлі, і яна не бачыла зусім нічога. Яна сцішылася і, дрыжучы ад болю і страху, заплакала ў вялікае распачы.

— Мама!.. Мама!..

А яе мама ўжо шукала яе паўсюль, бо заўважыла, што дачкі доўга няма. Калі ж яна ўрэшце яе знайшла, яна таксама прыйшла ў адчай, зразумеўшы, што яе дачка аслепла. Яна паклала яе галаву сабе на шыю і крок за крокам павяла дадому, а ўсе лясныя жыхары, якія сустракаліся ім па дарозе, падыходзілі і глядзелі, якія ў гаротнай лані распухлыя вочы.

Маці не ведала што рабіць. Якія прыкладаць лекі? Яна добра памятала, што ў паселішчы за лесам жыве чалавек, у якога лекі ёсць. Але той чалавек быў паляўнічы, і часам ён паляваў на аленяў. Праўда, казалі, што чалавек ён добры.

І хоць маці баялася весці дачку да чалавека, які палюе на аленяў, ды выйсця ў яе не было. І тады яна вырашыла спачатку схадзіць да мурашкаеда і папрасіць у яго рэкамендацыйны ліст, бо мурашкаед быў таму чалавеку блізкім сябрам.

І вось яна добра схавала сваю маленькую дачку і трушком пабегла праз лес. Па дарозе яна ледзь не патрапіла ў кіпцюры ягуару і, калі дабралася да логава свайго сябра, дык да таго стамілася, што не магла ўжо ступіць ні кроку.

Як мы ўжо казалі, гэты яе сябар быў мурашкаед. Але ён быў з дробнай пароды: гэтыя жывёлы — жоўтага колеру, а на жоўтую шкуру ў іх нібыта надзета нешта накшталт чорнай майкі на дзвюх шлейках, перакінутых паверх плеч. І яшчэ ў іх хвост як зачэпка, бо яны заўсёды жывуць на дрэвах і вісяць на хвасце.

Адкуль жа ўзялася такая шчырая дружба паміж мурашкаедам і паляўнічым? У лесе пра гэта ніхто не ведаў, але мы калі-небудзь даведаемся пра прычыну.

І вось няшчасная маці дабралася нарэшце да мурашкаедава логвішча.

«Стук-стук!» — пастукалася яна, цяжка дыхаючы.

— Хто там? — спытаўся мурашкаед.

— Гэта я, лань!

— Ага! Ну і што ж лань хоча?

— Я прыйшла папрасіць у цябе рэкамендацыйны ліст, каб схадзіць да паляўнічага. Мая маленькая лань, мая дачка, аслепла.

— Як! Твая маленькая лань?! — ускрыкнуў мурашкаед.— Яна добрая жывёліна. І калі ўжо з ёй здарылася такое, дык я дам ёй усё, што яна хоча. Але ніякіх лістоў не трэба. Пакажыце паляўнічаму вось гэта, і ён дапаможа.

І мурашкаед кончыкам хваста падаў ёй сухую, зусім ссушаную галаву гадзюкі, з якой яшчэ тырчалі атрутныя зубы.

— Пакажыце яму гэта,— паўтарыў паядальнік мурашак,— і болей нічога не трэба.

— Дзякую табе, мурашкаед! — сказала задаволеная лань.— Ты таксама добрая жывёліна.

І яна хутчэй пабегла назад, бо было ўжо позна і пачынала брацца на дзень. Дабегшы да сховішча, яна забрала дачку, і яны разам пайшлі ў пасёлак. Маленькая лань увесь час жалілася ад болю. Але ўрэшце яны дайшлі. У пасёлку ім давялося ісці вельмі ціхенька і прыціскацца да сцен, каб іх не пачулі сабакі. І вось яны апынуліся ля дзвярэй паляўнічага.

«Стук-стук!» — пастукаліся яны.

— Хто там? — пачуўся з хаты голас чалавека.

— Гэта мы, лані!.. Мы прынеслі галаву гадзюкі!

Маці паспяшалася сказаць гэта, каб чалавек ведаў, што яны мурашкаедавы сяброўкі.

— Вунь як! — сказаў чалавек, адчыняючы дзверы.— А што здарылася?

— Мы прыйшлі папрасіць, каб вы палячылі маю дачку — вось гэтую маленькую лань, бо яна аслепла.

І яна расказала паляўнічаму ўсю гісторыю з пчоламі.

— Гм!..— сказаў паляўнічы.— Давайце пабачым, што з гэтай паненкаю.

Ён вярнуўся ў хату, вынес адтуль высокае крэсла і пасадзіў у яго маленькую лань, каб, не згінаючыся, добра паглядзець яе вочы. Ён аглядаў вочы, блізенька падносячы вялікае круглае шкло, а мама свяціла ліхтарыкам, які вісеў у яе на шыі.

— Нічога страшнага,— урэшце сказаў паляўнічы, дапамагаючы лані злезці.— Але трэба будзе пацярпець. Кожную ноч прыкладайце на вочы вось гэтую мазь і трымайце вашу дачку дваццаць дзён у цемры. А потым адзеньце ёй гэтыя жоўтыя акуляры, і яна вылечыцца.

— Шчыра дзякуем вам, паляўнічы! — вельмі задаволена адказала маці.— Колькі я вам вінаватая?

— Ніколькі,— усміхаючыся адказаў паляўнічы.— Але, ідучы назад, сцеражыцеся сабак, бо ў суседнім квартале жыве чалавек, у якога сабакі, навучаныя браць след аленяў.

Лані вельмі былі напалоханыя. Яны ішлі назад, ледзь дакранаючыся да зямлі, і кожную хвіліну спыняліся. Але сабакі ўсё роўна іх вынюхалі і пагналіся за імі. Лані кінуліся ўцякаць па шырокай лясной сцяжынцы, і ма-

ленькая лань, якая бегла паперадзе, увесь час жаласна бляяла ад страху. Але нарэшце, прагнаўшы іх па лесе амаль паўмілі, сабакі адсталі.

Маці лячыла дачушку так, як патлумачыў ёй паляўнічы. Толькі яна адна ведала, якіх намаганняў ёй каштавала дваццаць бясконцых дзён трымаць дачку ў дупле вялікага дрэва. Усярэдзіне там было так цёмна, што зусім нічога было не відаць. Але аднойчы раніцай маці нарэшце адсунула галавою вецце, якое затуляла дупло і не давала ў яго трапіць святлу. Маленькая лань выбегла і закрычала:

— Бачу, мама! Я ўсё бачу!

А лань, убачыўшы, што яе дачка здаровая, паклала галаву на галіну і заплакала ад радасці.

Маленькая лань цалкам вылечылася. Але хоць яна вылечылася і была здаровая ды ўсім задаволеная, быў у яе адзін сакрэт, які яе засмучаў. А сакрэт быў у тым, што яна вельмі хацела аддзячыць чалавеку, які быў з ёю такі добры; яна хацела аддзячыць ды не ведала як.

І вось аднойчы ёй здалася, што яна прыдумала спосаб. Яна пачала хадзіць па берагах балот і затокаў, каб на збіраць чапліных пёраў і занесці іх паляўнічаму. А паляўнічы часам таксама ўспамінаў невідушчую лань, якую ён вылечыў.

Аднойчы дажджлівым вечарам чалавек чытаў у сваім пакоі. Ён быў вельмі задаволены, бо толькі што паправіў саламяную страху, і цяпер яна больш не цякла. Ён чытаў, калі раптам пачуў, як нехта стукаецца. Адчыніўшы дзверы, ён убачыў маленькую лань, якая трымала клуначак — прамоклы наскрозь скрутак з пёрамі чаплі.

Паляўнічы засмяяўся, а лань, засаромеўшыся, пабегла

прэч. Яна была засмучаная, думваючы, што паляўнічы смяяўся таму, што яе падарунак быў вельмі бедны. Тады яна назбірала вялікіх, сухіх і чыстых пёраў і праз тыдзень прыйшла да паляўнічага зноў. Але гэты раз чалавек ужо не смяяўся: пасля мінулага разу, калі ён засмяяўся ад расчуленасці, ён убачыў, што маленькая лань не разумее смеху. І цяпер ён падараваў ёй у адказ бамбукавую трубку, поўную мёду, які лань выпіла з вялікім задавальненнем.

З таго часу лань і паляўнічы вельмі пасябравалі. Лань заўсёды старалася прынесці чалавеку чапліных пёраў, якія каштуюць вялікіх грошай, і яны, гутарачы, бавілі разам цэлыя гадзіны. Чалавек заўсёды ставіў на стол горшчык з мёдам і падсоўваў сваёй сяброўцы высокае крэсла. А часам ён частаваў яе цыгарамі, якія лані ахвотна ядуць і гэта ніяк ім не шкодзіць. Так яны і бавілі час, седзячы каля печы, якую паляўнічы паліў дрывамі, ды пазіраючы на полымя, а за сцяною ліў дождж і вецер скаланаў саламяную страху хаты.

Баючыся сабак, лань звычайна прыходзіла да чалавекі тымі начамі, калі была навальніца. І таму кожны раз, калі з надыходам ночы пачынаўся дождж, паляўнічы загадзя ставіў на стол горшчык з мёдам і сцяліў сурвэтку, а сам браў кнігу ды, сёрбаючы каву, чакаў, калі ў дзвярах пачуецца такі знаёмы стук ягонаў сяброўкі лані.

У аднаго кааці было трое дзетак. Жылі яны ў лесе, елі фрукты, карэнне і птушыныя яйкі. А калі сядзелі на дрэве і раптам чулі моцны шум, дык імкліва саскоквалі на зямлю і ўцякалі, задраўшы хвасты.

І вось аднаго разу, калі каацяняты крыху падраслі, маці паклікала іх залезці да сябе на апельсінавае дрэва і сказала ім так:

— Каацяняткі, вы ўжо дастаткова падраслі, каб самім шукаць сабе ежу. І вы павінны навучыцца гэтаму, бо калі зробіцеся зусім дарослыя, дык пачынаеце жыць паасобку, як усе кааці. Большанькі з вас ласы да макрыц і слімакоў, і ён знойдзе іх у спаракнелых дрэвах, бо там шмат гэтых

казурак. Сярэдні — вялікі аматар фруктаў, і ён зможа знайсці іх на гэтым ці на другіх дрэвах: апельсіны будуць ажно да снежня. А меншы, які ласуецца толькі птушынымі яйкамі, можа хадзіць дзе хоча, бо паўсюль ёсць птушыныя гнёзды. Але барані яго Бог хадзіць шукаць гнёзды ў поле, бо гэта небяспечна.

І асабліва, дзеткі мае, вы павінны баяцца сабак. Аднойчы я з імі білася і ведаю, што кажу, — з таго часу ў мяне паламаны зуб. За сабакамі заўсёды ідуць людзі, у якіх ёсць магутны гром, які забівае. Як толькі пачуецца гэты гром, дык як мага хутчэй саскоквайце на зямлю з любога высокага дрэва. Іначай вас могуць застрэліць.

Так навучала іх маці. Потым яны ўсе злезлі з дрэва і разышліся, круцячы галавою то справа налева, то злева направа, быццам шукаючы нечага згубленага, бо так ходзяць кааці.

Большы, якому захацелася паесці слімакоў, шукаў іх у гнілым ламаччы і пад прэлай травой. І знайшоў іх столькі, што хутка наеўся і задрамаў. Сярэдні, які болей за ўсё на свеце любіў фрукты, наеўся колькі хацеў апельсінаў, бо сярод лесу расло шмат апельсінавых дрэваў — гэта звычайная рэч у Парагваі і Місьёнэс. І ніхто з людзей не патурбаваў яго. А меншы, які без памяці любіў птушыныя яйкі, папахадзіў цэлы дзень і знайшоў усяго толькі два гняздзечкі: адно туканава з трыма яйкамі і адно туркаўкі, у якім яек было толькі два. Усяго разам — пяць маленечкіх ячак: надта мала, каб добра пад'есці. І таму, калі настаў вечар, маленькі кааці быў такі самы галодны, як і раніцай. І зажурыўшыся, ён сеў непадалёк ад ускрайку лесу. Адсюль ён убачыў за дрэвамі поле і ўспомніў параду маці.

«Чаму гэта мама забараніла шукаць гнёзды ў полі?» — падумаў ён. І так разважаючы, ён раптам пачуў вельмі далёка спеў нейкай птушкі.

— Якая гучная песня! — сказаў кааці ў захапленні. — І якія, напэўна, вялікія яйкі павінны быць у такой птушкі!

Спеў пачуўся зноў. І тады кааці кінуўся бегчы праз лес. Ён бег напраткі, не разбіраючы дарогі, бо спеў ляцеў аднекуль проста наперадзе. Сонца ўжо садзілася, а ён усё бег, задраўшы ўгору хвост. Нарэшце ён выскачыў на ўзлесак і паглядзеў у поле. Удалечыні стаяў чалавечы дом, і побач ён убачыў чалавека ў ботах, які вёў на повадзе каня. І яшчэ ён убачыў вялікую птушку, якая спявала. Тады кааці пляснуў сябе па лбе і сказаў:

— Ну, які я недарэка! Я цяпер успомніў, што гэта за птушка. Гэта ж певень! Адноўчы мама паказвала мне яго, калі мы сядзелі на дрэве. Пеўні вельмі хораша спяваюць, і ў іх шмат курэй, якія нясуць яйкі. Вось бы паесці гэтых курыных яек!

Усім вядома — нішто так не падабаецца гэтым лясным звяркам, як курыныя яйкі. І хоць на адну хвілінку маленькаму кааці ўспомнілася парада, якую дала яму маці, але жаданне перамагло. Ён сеў на ўзлеску і пачаў чакаць, калі добра сцямнее, каб пралезці ў куратнік.

Нарэшце апусцілася ноч. Тады ён на дыбачках, крок за крокам, пачаў падкрадацца да хаты. Падышоўшы, ён асцярожна прыслухаўся: вакол нічагуткі было не чуваць. Маленькі кааці вельмі ўзрадаваўся, што зараз зможа з'есці сто, тысячу — не, дзве тысячы курыных яек! Ён ступіў у куратнік і першае, што ўбачыў каля дзвярэй, было яйка, якое ляжала адно на зямлі. Спачатку ён вырашыў пакінуць яго на пасля, на закуску, бо яйка было

ладнае. Але ў яго пацякла сліна, і ён, не ўтрымаўшыся, схапіў яйка зубамі.

Ледзь толькі ён гэта зрабіў, як ТРЭСЬ! — страшны ўдар абрынуўся яму ў твар, і ён адчуў невыцерпны боль.

— Мама, мама! — закрычаў ён, не ведаючы што рабіць ад болю.

Але ён быў як прыкуты да месца! І ў тую ж хвіліну пачуўся хрыпаты сабачы брэх.

Тым часам, калі кааці сядзеў на ўзлеску і чакаў, пакуль добра сцямнее, каб пралезці ў куратнік, гаспадар дома забаўляўся на саломе са сваімі дзецьмі, белагало-вымі хлопчыкам і дзяўчынкай пяці і шасці гадоў. Яны смяяліся, бегалі, падалі, смеючыся ўставалі і зноў падалі. І бацька таксама падаў, на вялікую радасць дзяцей. Урэшце яны перасталі дурэць, бо была ўжо ноч, і гаспадар сказаў:

— Пайду пастаўлю пастку на ласку, бо яна часта да нас залазіць і душыць куранят ды крадзе яйкі.

Ён пайшоў і паставіў пастку. А потым яны павячэралі і палеглі спаць. Але дзеці спаць не хацелі, яны скакалі з ложка на ложак і блыталіся ў начных кашулях. А бацька чытаў у сталовым пакоі і не перашкаджаў ім. Але раптам дзеці перасталі скакаць і крыкнулі:

— Тата! У пастку трапіла ласка! Сабака брэша! Мы хочам пабачыць, татачка!

Бацька дазволіў, але з умоваю, што яны абуюць сандалі, бо вакол было шмат гадзюк і цёмначы дзецям забаранялася хадзіць босымі.

Яны пайшлі. І што ж яны ўбачылі? Яны ўбачылі, што бацька нахіліўся і, стрымліваючы адной рукою сабаку, другою рукою выцягнуў за хвост і падняў кааці. Кааці

быў яшчэ зусім маленькі і ўвесь час пранізліва, як цвыркун, вішчаў.

— Тата, не забівай яго! — папрасілі дзеці.— Ён зусім маленечкі! Аддай яго нам.

— Добра, бярыце,— адказаў бацька.— Але добра даглядайце за ім, і самае галоўнае — не забывайцеся, што кааці, як і вы, п'юць ваду.

Ён казаў гэта таму, што раней у дзяцей быў лясны кот, якому яны ўвесь час цягалі мяса з халадзільніка, а вады не давалі, і ён здох.

І вось цяпер кааці запусцілі ў тую самую клетку, у якой раней жыў лясны кот і якая стаяла каля куратніка. А самі зноў пайшлі спаць.

Мінула поўнач, і вакол апала глыбокая цішыня. Але маленькі кааці, які вельмі пацярпеў ад зубоў пасткі, не мог заснуць. І раптам ён убачыў у месяцавым святле тры невялікія цені, якія асцярожна падкрадаліся да яго. Сэрца ў няшчаснага кааціка затрымцела, бо ён пазнаў маму і сваіх двух братоў, якія яго шукалі.

— Мама, мама! — паклікаў палоннік вельмі ціхенька, каб не нарабіць шуму.— Я тут! Вызваліце мяне! Я не хачу тут заставацца, ма... ма...

І ён несучешна заплакаў.

Нягледзячы на ўсё, што здарылася, кааці былі задаволеныя, бо яны такі знайшлі адно аднаго і лашчыліся цяпер пысамі.

Яны адразу паспрабавалі вызваліць палонніка. Дзеля гэтага яны спачатку вырашылі былі перагрызці драцяную сетку, і ўсе чацвёрэ накінуліся на яе зубамі. Але ў іх нічога не выйшла. І тады маме прыйшла ў галаву адна добрая думка. І яна сказала:

— Давайце пашукаем чалавекаў рыштунак! У людзей ёсць такія прылады, каб перакусваць жалеза. Яны завуцца напільнікі. У іх тры бакі, як скура ў грымучай змяі, і імі водзяць сюды-туды. Хадземце пашукаем!

Яны пайшлі ў чалавекаву майстэрню і вярнуліся адтуль з напільнікам. Разумеючы, што аднаму сілы не хопіць, яны ўзяліся за напільнік утраіх, і праца пачалася. Яны так захапіліся, што нават не заўважылі, што ўся клетка ўжо дрыжыць, трасецца і страшна грыміць. Яны нарабілі такога грукату, што сабака нарэшце прачнуўся і хрыпла забрахаў. Але кааці вырашылі не чакаць, пакуль іх папросяць растлумачыць прычыну такога скандалу, і, кінуўшы напільнік, уцяклі ў лес.

На другі дзень дзеці раненька пайшлі паглядзець на свайго новага госця, які маркотна сядзеў у невяліччай клетцы.

— Як мы яго назавём? — спытала дзяўчынка ў браціка.

— Я ўжо прыдумаў! — адказаў хлопчык. — Мы назавём яго Семнаццаць!

Чаму Семнаццаць? Ніколі не было яшчэ лясной жыліны з такім дзіўным імем. Але хлопчык вучыўся лічыць, і яго, напэўна, нечым прывабіў гэты лік.

Як бы там ні было, а маленькага кааці назвалі Семнаццаць. Яму прынеслі хлеба, вінаграду, шакаладу, мяса, крэветак і яек — вельмі смачных курыных яек. І яшчэ ім удалося вельмі хутка вылечыць яго — так, што ўжо праз дзень ён перастаў чухаць сабе галаву. Пяшчота дзяцей была такою вялікай і шчырай, што, калі зноў наступіла ноч, кааці ўжо амаль змірыўся са сваім палонам. Ён толькі і думаў пра тыя ласункі, якія еў цэлы

дзень, і ўспамінаў пра бялявых дзяцей чалавека, якія былі такія вясёлыя і добрыя.

Дзве ночы запар сабака спаў так блізка да клеткі, што, на вялікі жаль, сям'я палонніка не магла да яго падысці. Калі ж на трэцюю ноч яны зноў падкраліся, спадзеючыся знайсці напільнік і выпусціць на волю маленькага кааці, ён сказаў:

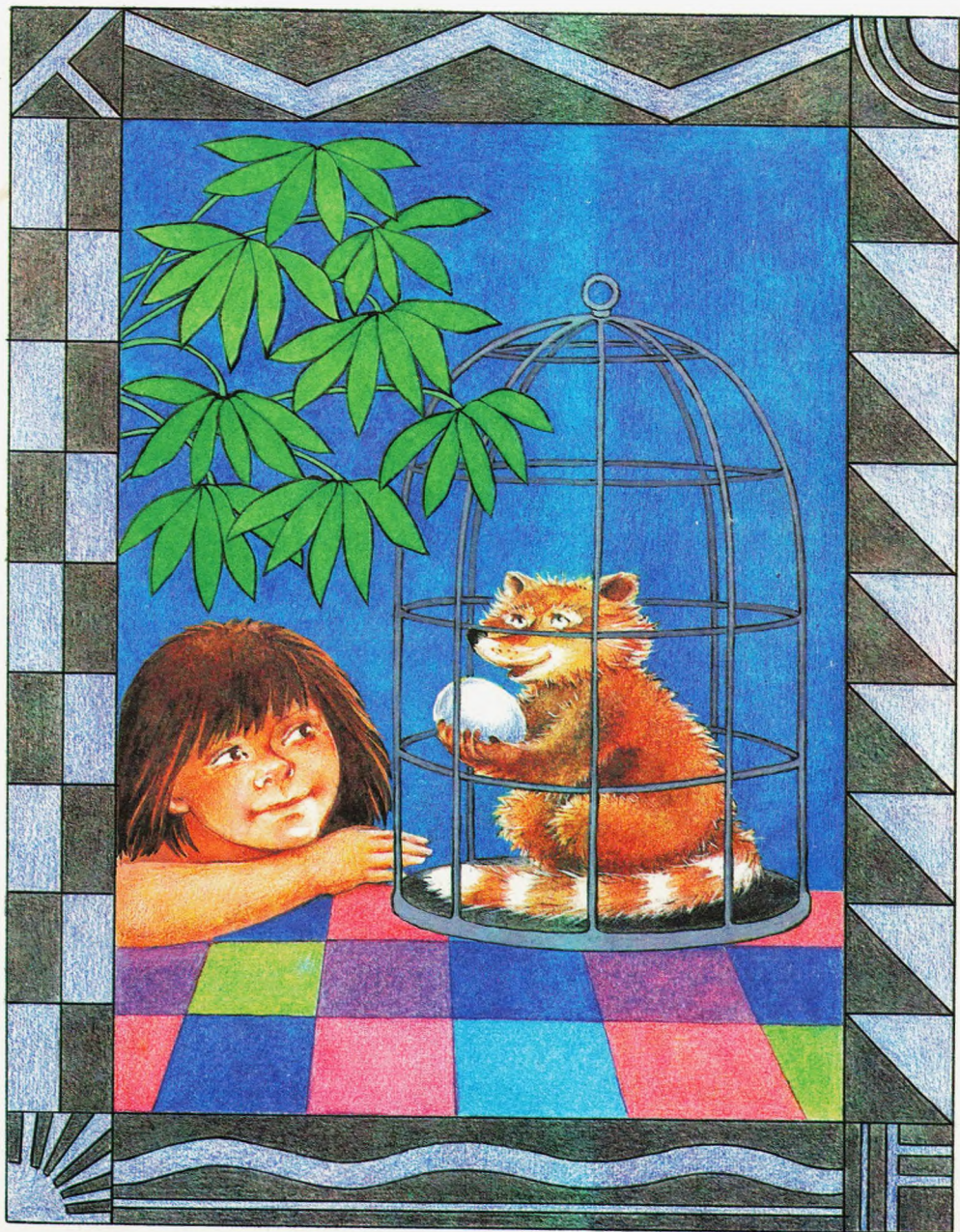
— Мама, я ўжо не хачу сыходзіць адсюль. Мне даюць яйкі, і ўсе са мной вельмі добрыя. Сёння мне сказалі, што, калі я добра буду сябе паводзіць, мяне хутка выпусцяць. Яны такія ж, як мы. Яны таксама маленькія дзеці, і мы разам гуляем.

Дзікія кааці вельмі засмуціліся, але ўрэшце, змрыўшыся, паабяцалі кааціку прыходзіць да яго кожную ноч.

І праўда, кожную ноч, нават калі ліў дождж, мама і брацікі прыходзілі да маленькага кааці і бавілі разам з ім трошкі часу. Каацік прасоўваў ім праз драцяную сетку хлеб, і дзікія кааці сядзелі і елі хлеб перад клеткаю.

Так мінула два тыдні. Кааці хадзіў ужо вольны і нанач сам ішоў у клетку. Калі не лічыць, што часам яго тузалі за вуха,— за тое, што ён надта блізка падыходзіў да куратніка,— усё астатняе ішло добра. І ён, і дзеці вельмі ўпадабалі адно аднаго. Нават дзікія кааці, убачыўшы, якія добрыя ў чалавека дзеці, таксама іх палюбілі.

І вось аднойчы, калі стаяла вельмі цёмная ноч, а ў паветры моцна парыла і грымеў гром, дзікія кааці прыйшлі і гукнулі свайго меншага сыночка і браціка. Але ніхто не азваўся. Занепакоеныя, яны падышлі бліжэй і ледзь не наступілі на аграмадную гадзюку, якая скруцілася каля ўвахода ў клетку! Кааці адразу зразумелі, што ма-

ленькі быў пакусаны, калі заходзіў у клетку. Таму ён і не адказваў на іх покліч, а можа, нават быў ужо нежывы. Але яны жорстка адпомсцяць за яго! Вельмі раз'юшыўшыся, яны ўтраіх абступілі змяю, заскакалі вакол і праз секунду, напаўшы, расшкамуталі зубамі ёй усю галаву.

Яны ўбеглі ў клетку і, сапраўды, убачылі, што каацік ляжыць апухлы, ногі ў яго дрыжаць і ён памірае. Марна дзікія кааці варочалі яго, марна чвэрць гадзіны лізалі яму ўсё цела. Урэшце каацік разявіў рот і перастаў дыхаць: ён быў нежывы.

Увогуле кааці мала ўспрымальныя да гадзючай атруты. Атрута ім амаль не шкодзіць. Ёсць і іншыя такія жывёлы — напрыклад, мангуста, якая таксама вельмі добра пераносіць гадзючую атруту. Але каацік, напэўна, быў укушаны ў артэрыю ці ў вену, бо тады кроў атручваецца адразу і жывёліна памірае. Так яно і здарылася з нашым маленькім кааці.

Убачыўшы, што ён памёр, маці і браты доўга плакалі. Потым, больш не маючы што рабіць, яны выйшлі з клеткі і абышлі двор, каб астатні раз паглядзець на месца, дзе каацік быў такі шчаслівы. І ўрэшце рушылі ў лес.

І ўсё ж трое кааці былі вельмі заклапочаныя, і турбавала іх тое, што скажуць дзеці, калі назаўтра раніцаю ўбачаць, што іх улюбёнец ляжыць нежывы? Дзеці паспелі моцна яго палюбіць, і кааці таксама палюбілі бялявых дзяцей. Таму ўсе трое яны думалі пра адно: як зрабіць, каб дзецям не было балюча.

Яны доўга раіліся і ўрэшце пастанавілі так: сярэдні брат, які целама і звычкама быў рыхтык як меншы, павінен застацца ў клетцы замест памерлага. З сказаў маленькага кааці яны ведалі шмат сакрэтаў гэтага дома, і дзеці

не павінны былі ні пра што здагадацца: можа, трошкі падзівяцца чаму-небудзь, дый толькі.

Так і зрабілі. Яны вярнуліся да хаты, сярэдні каацік замяніў меншага, а маці і старэйшы брат пацягнулі цела памерлага, схапіўшы яго зубамі. Яны паволі цягнулі яго ў лес, і галава нябогі звісала і гайдалася, а хвост валачыўся па зямлі.

Назаўтра дзедзі сапраўды здзівіліся пэўным дзіўным прывычкам свайго кааціка. Але таму што гэты быў такі самы добры і ласкавы, як яго брат, дык у дзяцей не ўзнікла ніякага падазрэння. А кааці засталіся такой жа сям'ёй, як раней. Як і раней, дзікія кааці кожную ноч прыходзілі ў госці да хатняга сыночка і брата. Яны сядалі побач, елі кавалачкі цвёрдага яйка, якія каацік ім зберагаў, і апавядалі яму пра жыццё ў лесе.

У рэчцы Явэвіры, якая цячэ ў Місьёнэс, жыве шмат скатаў. І само слова «Явэвіры» якраз азначае «рака скатаў». Іх там столькі, што нават адною нагой ступіць у ваду небяспечна. Я ведаў аднаго чалавека, якому скат укалоў у пяту, а потым яму давялося паўмілі чыкільгаць дадому: чалавек ледзь не падаў ад болю, і з вачэй у яго каціліся слёзы. Боль ад скатавага ўколу — адзін з самых моцных, якія можна адчуць.

Ёсць у Явэвіры і шмат іншай рыбы, і часам бываюць людзі, якія прыходзяць паляваць на рыбу з дынамітнымі шашкамі. Яны кідаюць такія шашкі ў раку і забіваюць мільёны рыб. Усе рыбы, якія плаваюць вакол, гінуць,

нават калі яны велічынёю з цэлы дом. А разам гіне і ўся драбяза, якая ні на што не прыдатная.

І вось аднойчы там пасяліўся чалавек, які не хацеў, каб у раку кідалі дынамітныя шашкі. Яму было вельмі шкада рыбак. Ён, зрэшты, зусім не пярэчыў, каб людзі лавілі рыбу сабе на ежу, але ён не хацеў, каб марна забівалі мільёны маленькіх рыбак. Людзі, якія кідалі шашкі, спачатку злаваліся на яго, але той чалавек меў хоць і добры, але цвёрды характар, і ўрэшце людзі з дынамітнымі шашкамі пайшлі паляваць у іншыя мясціны, а ўсе рыбы засталіся вельмі задаволеныя. Яны былі такія задаволеныя і такія ўдзячныя свайму сябру, які ўратаваў маленькіх рыбак, што пазнавалі яго, як толькі ён выходзіў на бераг. А калі ён гуляў па беразе і курыў, скаты плылі за ім, сцелячыся па дне, і вельмі радаваліся, што гуляюць разам са сваім сябрам. Чалавек нічога гэтага не ведаў ды жыў там шчаслівы.

Але аднойчы адвячоркам на бераг Явэвіры прыбегла ліса і, залезшы ў ваду, крыкнула:

— Гэй, скаты! Там ідзе ваш сябар, ён вельмі паранены!

Пачуўшы гэта, скаты ўсхвалявана падплылі да берага і спыталі ў лісы:

— Што, што такое? Дзе чалавек?

— Вунь ён ідзе! — зноў крыкнула ліса.— Ён пабіўся з ягуарам! І цяпер ягуар гоніцца за ім! Ваш сябар хоча пераправіцца на востраў. Дайце яму прайсці, ён добры чалавек!

— Вядома! Вядома, мы прапусцім яго! — адказалі скаты.— Але ўжо ягуара мы ні за што не прапусцім!

— Вы асцярожна з ім! — крыкнула скатам ліса.— Не забывайцеся, што гэта ўсё-такі ягуар!

І адным скачком ліса знікла ў лесе.

Ледзь яна паспела гэта зрабіць, як вещь расхінулася і на бераг выйшаў чалавек. Ён быў увесь скрываўлены, у падранай кашулі. Кроў цякла ў яго па твары і па грудзях, капала на штаны і па складках штаноў сцякала на пясок. Ён быў цяжка паранены. Хістаючыся, ён дайшоў да берага і ступіў у раку. Як толькі ён ступіў адной нагою ў раку, скаты перад ім расступіліся, і чалавек па грудзі ў вадзе пайшоў да вострава. Ніводзін скат не ўкалоў яго. Тады, выбраўшыся на другі бераг, чалавек самлеў і ўпаў на пясок, бо страціў шмат крыві.

Скаты не паспелі нават паспачуваць свайму смяротна параненаму сябру, як пачулі жудасны рык і аж падскочылі ад страху ў вадзе.

— Ягуар! Ягуар! — закрычалі яны ўсе разам і стралюю кінуліся да берага.

І сапраўды, у гэтую хвіліну на бераг Явэвіры выйшаў ягуар, які пабіўся з чалавекам і цяпер гнаўся за ім. Звер быў таксама паранены, з яго цела сачылася кроў. Убачыўшы, што чалавек ляжыць як нежывы на востраве, ягуар злосна рыкнуў і кінуўся ў ваду, каб прыкончыць яго.

Але не паспеў ён апусціць у ваду лапу, як адчуў, што ў яе нібыта ўсадзілі восем ці дзесяць даўжэзных цвікоў. Ад болю ён адскочыў назад. А гэта скаты, абараняючы пераход цераз рэчку, з усяе моцы ўцялі яго сваімі хваставымі шыпамі.

Ягуар завьў ад болю і замахаў лапаю ў паветры. Але потым, агледзеўшыся, убачыў, што вада каля берага ўся закаламучаная, быццам на дне паварушылі глей. І ён зразумеў, што гэта былі скаты, якія не хацелі яго прапускаць. Тады ён злосна зароў:

— Ага, я ведаю, хто гэта! Гэта вы, праклятыя скаты!
Ану, прэч з дарогі!

— Не сыдзем!

— Прыбірайцеся!

— Не прыбяромся! Ён добры чалавек! Ты не маеш права яго забіваць!

— Ён мяне параніў!

— Вы абодва параненыя! У лесе — гэта вашыя справы! А тут ён пад нашай аховай! І праходу табе няма!

— Я ўсё роўна прайду! — зноў рыкнуў ягуар.

— Ні, ніколі! — адказалі скаты.

(Яны казалі «ні, ніколі», бо так кажуць тыя, хто жыве ў Місьёнэс і гаворыць на мове гварані.)

— Ну, то пабачым! — яшчэ раз рыкнуў ягуар.

І ён адышоўся ад берага, каб узяць разгон і скачыць як мага далей у раку.

Ягуар ведаў, што скаты амаль заўсёды трымаюцца каля берага, і думаў, што калі скачыць далёка, дык пасярод рэчкі скатаў не будзе, і тады ён зможа дабрацца да вострава і з'есць паўжывога чалавека.

Але скаты здагадаліся, і ўсе хуценька паплылі на сярэдзіну ракі, перадаючы з вуснаў у вусны:

— Далей ад берага! — крычалі яны пад вадою.— На сярэдзіну! У пратоку! У пратоку!

І ў тое ж імгненне ўсё войска скатаў кінулася ад берага абараняць пераход на сярэдзіне ракі. А ягуар тым часам ужо ляцеў над ракой у сваім гіганцкім скачку. Ён упаў у ваду і вельмі ўзрадаваўся, бо ў першае імгненне не адчуў ніводнага ўколу. Ён падумаў, што ўсе падманутыя скаты засталіся ля берага...

Але не паспеў ён ступіць першы крок, як сапраўдны

град уколаў прымусіў яго спыніцца: вакол зноў былі скаты, якія бязлітасна калолі яму ў лапы.

Ягуар упарта хацеў прайсці, але боль быў такі невыцерпны, што ўрэшце ён зароў і, павярнуўшы назад, даў лататы да берага. Там ён упаў на пясок, бо не мог ужо нават стаяць. Жывот у яго ўздымаўся і апускаўся, быццам ён увесь задыхаўся і вельмі стаміўся.

Скаты атруцілі ягуара сваёю атрутаю.

Але хоць ім удалося перамагчы ягуара, яны не супакоіліся: яны баяліся, што прыйдзе ягуарыха і яшчэ шмат іншых ягуараў... І тады яны не здолеюць абараніць пераход.

І праўда, лес у гэтую хвіліну зноў напоўніўся рыкам, і з яго выйшла ягуарыха. Убачыўшы ягуара, які покатам ляжаў на пяску, яна вельмі раз'юшылася. А калі заўважыла, што рака каля берага ўскаламучаная скатамі, яна падышла да вады і, нізка апусціўшы пысу, крыкнула:

— Гэй, скаты! Я хачу прайсці!

— Няма табе праходу! — адказалі скаты.

— Глядзіце, калі не дасце прайсці, у гэтай рацэ не застанецца ніводнага ската з хвастом! — рыкнула ягуарыха.

— Няхай мы застанемся без хвастоў, але прайсці табе не дадзім! — адказалі яны.

— Апошні раз кажу: дайце прайсці!

— Ні, ніколі! — закрычалі скаты.

Раз'юшаная ягуарыха неасцярожна апусціла адну лапу ў ваду, і тут адзін скат, падкраўшыся, уваткнуў ёй паміж пальцамі ўвесь свой шып. Пачуўшы, як ягуарыха завыла ад болю, скаты з усмешкай сказалі:

— Здаецца, хвасты ў нас яшчэ ёсць!

Але ягуарыха нешта прыдумала, і маючы ў галаве гэтую сваю задумку, яна адышла ад берага і моўчкі пайшла ўверх па рацэ.

Але скаты і гэты раз разгадалі план свайго ворага. А варожы план быў такі: перайсці рэчку ў тым месцы, дзе скаты яшчэ не ведаюць, што трэба абараняць пераход. Вялікі смутак ахапіў скатаў, якія сабраліся ля вострава.

— Яна збіраецца перайсці рэчку вышэй па цячэнні! — закрычалі яны. — Але ж нельга, каб яна забіла чалавека! Трэба абараніць нашага сябра!

У распачы яны так круціліся ў глеі, што закаламуцілі ўсю раку.

— Што ж нам рабіць? — думалі яны. — Мы хутка плаваць не ўмеем... Ягуарыха пяройдзе рэчку раней, чым тамтэйшыя скаты даведаюцца, што павінны абараняць пераход любою цаной.

Яны не ведалі, што рабіць. І раптам адзін маленькі, але вельмі разумны скацік сказаў:

— Я ведаю! Хай да іх паплавуць дарады! Дарады нашы сябры! Яны плаваюць шпарчэй за ўсіх!

— Правільна! — крыкнулі ўсе. — Хай плывуць дарады!

У адно імгненне гэты кліч разнёсся вакол, і праз хвіліну ўжо восем ці дзесяць шыхтоў дарадаў — сапраўднае войска дарадаў! — з усіх сіл паплыло ўверх па рацэ. Яны плылі так хутка, што пасля сябе, як пасля тарпедаў, пакідалі на вадзе барозны.

Але як дарады ні стараліся, яны ледзьве паспелі перадаць загад перагарадзіць ягуарысе дарогу. Ягуарыха ўжо плыла і была зусім недалёка ад вострава.

Але скаты як найхутчэй кінуліся да другога берага, і як толькі ягуарыха намацала зямлю, скаты накінуліся ёй

на лапы і пачалі іх калоць шыпамі. Звер аж звар'яцеў ад болю! Ягуарыха раўла, скакала ў вадзе, узнімала лапамі цэлыя стаўбуры пырскаў. Але скаты зноў і зноў кідаліся ёй на лапы і так загарадзілі сабой дарогу, што ўрэшце ягуарыха павярнулася, паплыла назад і выскачыла на бераг. Усе чатыры лапы ў яе страшна распухлі.

І тут ёй не ўдалося прайсці і з'есці чалавека!

Але скаты таксама стаміліся. А горай за ўсё было тое, што ягуар і ягуарыха падняліся і пайшлі ў лес. Што яны задумалі? Гэта выклікала непакой у скатаў, і яны доўга раіліся. Урэшце яны сказалі:

— Будзе вось што: яны збяруць іншых ягуараў і прывядуць іх сюды. А калі прыйдуць усе ягуары, дык тады яны пройдуць!

— Ні, ніколі! — закрычалі самыя маладыя скаты, якія былі не надта дасведчаныя ў жыцці.

— Пройдуць, даражэнькія! — са смуткам адказалі старэйшыя.— Калі іх будзе шмат, яны пройдуць... Давайце параімся з нашым сябрам.

І яны паплылі да чалавека, з якім, абараняючы пераход цераз раку, дагэтуль яшчэ не мелі часу пабачыцца.

Чалавек ляжаў, страціўшы шмат крыві, але мог ужо гаварыць і крыху варушыцца. Скаты хуценька расказалі яму пра ўсё, што здарылася, і як яны абаранялі пераход ад ягуараў, якія хацелі яго з'есці. Паранены чалавек быў вельмі расчулены прыхільнасцю скатаў і ласкава пагладзіў тых, што былі бліжэй да яго. Урэшце ён сказаў:

— Нічога не зробіш. Калі ягуараў будзе шмат і яны захочуць прайсці, дык пройдуць...

— Не пройдуць! — сказалі меншыя скаты.— Вы наш сябар, і яны не пройдуць!

— Пройдуць, даражэнькія! — сказаў чалавек.

І ціха дадаў:

— Адзіным выйсцем было б паслаць каго-небудзь да мяне дадому. Каб прынеслі вінчэстэр з набоямі... Але на рэчцы ў мяне няма ніякіх сяброў, апроч рыб... а сярод вас ніхто не ўмее хадзіць па зямлі.

— Што ж нам тады рабіць? — заклапочана спыталіся скаты.

— Чакайце, чакайце...— сказаў чалавек, праводзячы рукою па лбе, нібыта пра нешта прыпамінаючы.— Быў у мяне адзін сябар... капібара... Ён гадаваўся ў мяне дома і гуляў з маімі дзецьмі... Але потым ён зноў вярнуўся ў лес і цяпер, здаецца мне, жыве недзе тут, на Явэвіры... Але дзе — я не ведаю...

Тут усе скаты радасна загаманілі.

— Ведаем! Мы ведаем! — закрычалі яны.— Ягонае лагво на канцы вострава! Ён аднойчы расказваў нам пра вас! Мы зараз жа пашлем па яго!

Сказана-зроблена: адзін вялікі дарада адразу на ўвесь дых паплыў уніз па рацэ шукаць капібару. А чалавек тым часам развёў на далоні згустак крыві, каб зрабіць чарніла, і костачкай рыбы, якая была ў яго замест пяра, пачаў пісаць на сухім лісце, які яму замяняў паперу. І напісаў ён такі ліст: *«Прышліце мне з капібарам вінчэстэр і цэлы пачак з дваццацію пяцію кулямі».*

Ледзьве ён закончыў гэта пісаць, як увесь лес задрыжаў ад глухога рыку: гэта падыходзілі ягуары, гатовыя ўвязацца ў бойку. А скаты хутчэй панеслі ліст, высуnúшы галаву над вадою, каб не намачыць яго. Яны аддалі ліст капібару, і той паімчаў па траве, каб занесці ліст чалавеку дадому.

І ў самы час! Бо хоць рыканне чулася яшчэ здалёку, але з кожнай хвілінаю набліжаўся. Тады скаты сабралі ўсіх дарадаў, якія чакалі загаду, і крыкнулі ім:

— Хутчэй, даражэнькія! Абплывіце ўсю раку і ўзнімайце трывогу! Хай усе скаты па ўсёй рацэ будуць на пагатове! Хай яны ўсе збіраюцца вакол вострава! Пабачым, ці пройдуць гэтыя ягуары!

І войска дарадаў у тое ж імгненне разбеглася ўверх і ўніз па рацэ, пакідаючы за сабой на вадзе барозны.

На Явэвіры не было ніводнага ската, які б не атрымаў загаду прыплысці да берага ракі побач з востравам. Адушюль: з-пад камянёў, з глею, ад вусцяў раўчукоў — з усёй Явэвіры збіраліся скаты, каб абараніць пераход ад ягуараў. А перад востравам на поўнай хуткасці сюды-туды сноўдалі дарады.

І зноў усё было зроблена ў самы час! Страшны рык ажно скалануў ваду ў рацэ, і ягуары высыпалі на бераг.

Іх было шмат — здавалася, што ўсе місьёнэскія ягуары сабраліся тут, ля ракі. Але і рака Явэвіры ўся вірвала ад скатаў, якія сабраліся ля берага з рашучасцю абараняць пераход любою цаной.

— Дарогу ягуарам! — зараўлі драпежнікі.

— Няма вам дарогі! — адказалі скаты.

— Паўтараем — дайце дарогу!

— Не дамо!

— Глядзіце ж! Калі не дасце нам прайсці, не застанецца ні ската, ні скатавага дзіцяці, ні скатавага ўнука!

— Можа быць! — адказалі скаты.— Але ні ягуары, ні ягуаравы дзеці, ні ягуаравы ўнукі — ніводзін ягуар у свеце не пройдзе тут!

Так адказалі ім скаты. Тады ягуары зараўлі апошні раз:

— Патрабуем нас прапусціць!

— Ні, ніколі!

І тады пачалася сапраўдная бітва. Гіганцкім скачком ягуары кінуліся ў ваду! Але яны ўпалі на суцэльны подсіл са скатаў. Скаты пачалі біць іх, працінаць ім лапы ўдарамі сваіх вострых шыпоў, і на кожную рану ягуары азываліся страшным рыкам ад болю. Але ж і яны адбіваліся лапамі, з усяе сілы лупцючы імі ў вадзе. І скаты, распаласаваныя кіпцюрамі ягуараў, узляталі ў паветра.

Уся Явэвіры ператварылася ў крываваю раку. Скаты гінулі сотнямі... Але ж і ў ягуараў былі жахлівыя раны, і яны, рыкаючы, адступалі, каб са страшна апухлымі лапамі адлежацца на пяску. А скаты, растаптаныя, разарваныя кіпцюрамі ягуараў, не адступалі. Яны ні на хвіліну не пакідалі абараняць пераход. Шмат хто з іх узлятаў у паветра і зноў падаў у раку, але ўсе яны зноў і зноў кідаліся на ворага.

Паўгадзіны доўжылася гэтая жахлівая бойка. А праз паўгадзіны ўсе ягуары зноў, стомленыя, сядзелі на беразе і раўлі ад болю: ніводзін з іх не прайшоў. Праўда, і скаты стаміліся да знямогі. Шмат хто загінуў. І тады тыя, што засталіся жывыя, сказалі:

— Другой такой атакі нам болей не вытрываць. Хай дарады пашукаюць падмацавання. Хай неадкладна сюды прыплывуць усе скаты, якія ёсць у Явэвіры!

І дарады зноў разбегліся ўверх і ўніз па рацэ, іплылі яны ўсе так шпарка, што пасля іх у вадзе, як пасля тарпедаў, заставаліся барозны.

А скаты тым часам паплылі да чалавека.

— Мы болей не вытрываем! — сказалі са смуткам

скаты. І сёй-той са скатаў заплакаў, убачыўшы, што яны не могуць выратаваць свайго сябра.

— Ідзіце, скаты! — сказаў паранены чалавек. — Па-кіньце мяне аднаго. Вы ўжо вельмі шмат для мяне зрабілі. Хай ягуары пройдуць!

— Ні, ніколі! — у адзін голас крыкнулі скаты. — Пакуль у нашай рацэ Явэвіры ёсць хоць адзін жывы скат, мы заўсёды будзем абараняць добрага чалавека, які не-калі абараніў нас!

Тады паранены задаволена прамовіў:

— Скаты! Я амаль паміраю, і мне цяжка гаварыць, але будзьце ўпэўненыя, што, калі толькі мне прынясуць вінчэстэр, мы добра пажартуем, і гэта я вам абяцаю.

— Так, мы ведаем! — падбадзёрыўшыся, адказалі скаты.

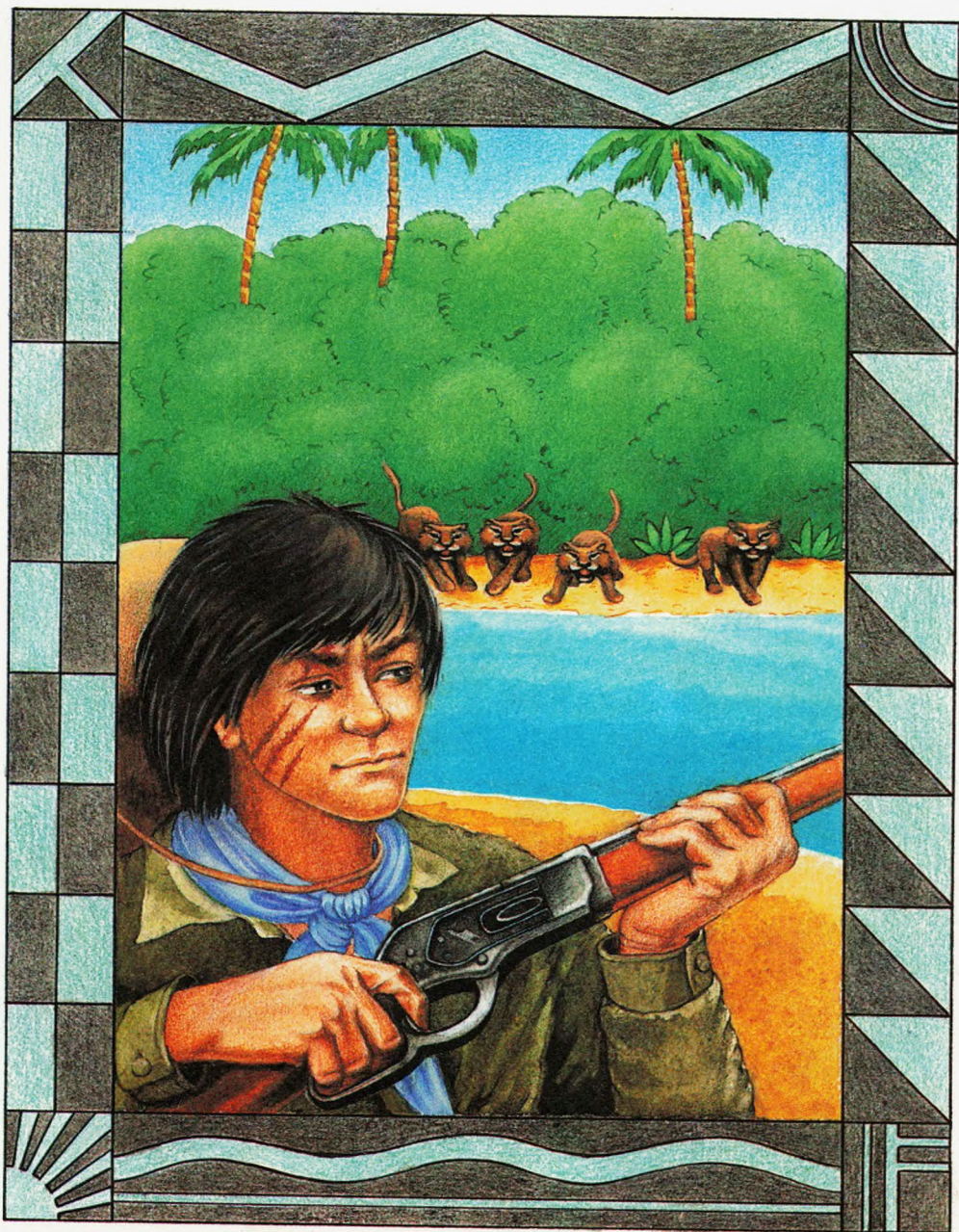
Але скончыць гамонку яны не змаглі, таму што зноў усчыналася бойка. Ягуары, перадыхнуўшы, ужо ўскочылі на ногі і, выгнуўшы спіны, як для скачка, рыкнулі:

— Апошні раз і раз назаўжды патрабуем: дарогу!

— Ні, ніколі! — адказалі скаты і зноў сабраліся ля берага.

Але і ягуары ўжо скочылі ў ваду, і страшная бойка пачалася зноў. Уся рака Явэвіры ад берага да берага была чырвоная ад крыві. Кроў пенілася хвалямі на пяску. Ляцелі ў паветра разарваныя скаты, раўлі ад болю ягуары, але ніхто не адступаў ні на крок.

І ягуары ўжо не толькі не адступалі, але пачалі пра-соўвацца наперад. Марна войска дарадаў сноўдала ўверх і ўніз па рацэ, склікаючы скатаў: скатаў больш не было, яны ўсе ўжо змагаліся перад востравам, і палова іх ужо загінула. А тыя, што заставаліся, былі ўсе параненыя і

знямоглыя. І тады яны зразумелі, што не здолеюць пратрымацца больш ні хвіліны і што ягуары пройдуць. І няшчасныя скаты, якія лічылі, што лепей памерці, чым аддаць свайго сябра, з астатнімі сіламі кінуліся на ягуараў. Але ўсё было марна. Пяць ягуараў плылі ўжо да вострава і былі недалёка ад берага. У распачы скаты крыкнулі:

— Да вострава! Усе на той бераг!

Ды было ўжо позна — яшчэ два ягуары кінуліся плыць, а праз хвіліну ўсе яны ўжо былі пасярод ракі, і з вады высоўваліся толькі іх галовы.

Але ў гэтае самае імгненне адзін звярок, непрыкметны рудаваты звярок, колькі ставала сілы плыў праз Явэвіры: гэта быў капібара, які дабіраўся да вострава, несучы на галаве, каб не намачыць, вінчэстэр з набоямі.

Чалавек закрычаў ад радасці, яму яшчэ заставаўся час, каб заступіцца за скатаў. Ён папрасіў капібару, каб той галавою дапамог яму легчы на бок, бо сам ён не мог, і лёгшы, ён маланкава зарадзіў вінчэстэр. І якраз у той момант, калі распаласаваныя, раздушаныя, скрываўленыя скаты з адчаем убачылі, што прайгралі бітву і што ягуары зараз разарвуць іх няшчаснага параненага сябра на шматкі — якраз у гэты момант яны пачулі аглушальны стрэл! І ўбачылі, што пярэдні ягуар, які ступіў ужо на пясок, раптам падскочыў і паваліўся мёртвы з прабітаю галавой.

— Брава! Брава! — закрычалі вельмі задаволеныя скаты.— У чалавека вінчэстэр! Мы выратаваныя!

І так моцна ўзрадаваліся, што закаламуцілі ўсю ваду. А чалавек спакойна раз за разам страляў, і кожны стрэл прыносіў смерць новаму ягуару. На рык кожнага ягуара,

які падаў мёртвы, скаты адказвалі, б'ючы хвастамі па вадзе.

Адзін за адным ягуары гінулі пад кулямі, быццам галовы ім працінала маланка. Усё гэта доўжылася ўсяго дзве хвіліны. Адзін за адным ягуары патаналі, ідучы на дно, і там іх з'ядалі прагныя рыбы. А некаторых зносіла рака, і дарады плылі разам з імі аж да самай Параны і елі іх, ад задавальнення выскокваючы з вады.

Прайшоў час, і скатаў у рацэ зноў развялося столькі ж, колькі было раней, бо ў іх народжваецца шмат дзяцей. Чалавек таксама ачуняў. І ён быў такі ўдзячны скатам, якія выратавалі яму жыццё, што перасяліўся на востраў. Летнімі вечарамі ён любіць ляжаць там на пляжы і курыць пры месяцавым святле. А скаты тым часам нягучна гутараць і паказваюць на яго рыбам, якія яго не ведаюць, і расказваюць ім пра вялікую бітву, якую яны некалі вялі поплич з гэтым чалавекам супраць ягуараў.

Жыла сабе ў адным вуллі пчала, якая не любіла працаваць. Яна лётала з дрэва на дрэва, ад кветкі да кветкі, але замест таго, каб збіраць нектар ды рабіць мёд, сама ўвесь нектар выпівала.

Была яна пчолка-гультайка. Кожную раніцу, як толькі сонейка сагравала паветра, яна вылазіла з вулля і глядзела, ці добрае надвор'е, потым прычэсвалася лапкамі, як гэта робяць мухі, і ляцела гуляць, радуючыся пагоднаму дню. Лётаючы з кветкі на кветку, яна гула ад задавальнення, потым вярталася ў вулей, потым — зноў вылятала з яго, і так бавіла цэлы дзень. А тым часам астатнія пчолы шчыравалі, стараючыся напоўніць усе

соты мёдам, бо мёд найлепшае харчаванне маленькім пчолкам, якія толькі што нарадзіліся.

Пчолы — насякомыя вельмі сур'ёзныя. І таму іх урэшце пачалі абураць такія паводзіны іх сястры. Каля ўвахода ў вулей заўсёды дзяжурыць некалькі вартаўнічых пчол, якія глядзяць, каб у вулей не запаўзлі казуркі. Звычайна гэта самыя старыя пчолы, якія ўжо добра даведчаныя ў жыцці. Спіны ў іх зусім голыя, бо яны ўвесь час труцца аб дзверы вуля і выціраюць у сябе на спінах усе валаскі.

І вось аднойчы вартаўнічыя пчолы спынілі гультаява-тую пчолку каля ўвахода і сказалі ёй:

— Сястра, ты павінна працаваць, бо ўсе мы, пчолы, заўсёды працуем.

Пчолка адказала:

— Але я ўвесь дзень лётаю і вельмі стамляюся.

— Справа не ў тым, што ты вельмі стамляешся, — сказалі пчолы, — а ў тым, што ты павінна хоць крыху працаваць. Глядзі, мы папярэдзваем цябе першы раз.

І сказаўшы гэта, яны прапусцілі яе.

Але гультайка не падумала выпраўляцца. І наступным вечарам вартаўнічыя пчолы сказалі ёй зноў:

— Сястра, ты павінна працаваць.

А яна адразу адказала на гэта:

— Ну добра, днямі пачну.

— Не, не днямі, — сказалі пчолы, — а заўтра. Запомні гэта.

І яны ўпусцілі яе і гэты раз.

Але наступным вечарам паўтарылася тое самае. І не паспелі вартаўнічыя пчолы ёй што-небудзь сказаць, як пчолка сама ім крыкнула:

— Добра, добра, сёстры! Я памятаю, што паабяцала!

— Справа не ў тым, ці памятаеш ты абяцанне,— адказалі ёй вартаўнічыя пчолы,— а ў тым, каб ты працавала. Сёння 19 красавіка. Дык вось, пастарайся заўтра, 20 красавіка, прынесьці хоць бы кропельку мёду. А цяпер праходзь.

І сказаўшы гэта, яны саступілі ўбок, прапускаючы яе ў вулей.

Але і 20 красавіка прайшло марна, як і ўсе ранейшыя дні, з той толькі розніцаю, што, калі сонца пачало апускацца, надвор'е сапсавалася і падзьмуў халодны вецер.

Гультаяватая пчолка хуценька паляцела да вулля, думаючы, як ёй будзе ў ім цёпла. Але калі яна сабралася ўвайсці, вартаўнічыя пчолы не ўпусцілі яе.

— Нельга! — цвёрда сказалі яны.

— Я хачу ўвайсці,— пачала румзаць пчолка.— Гэта мой вулей.

— Гэта вулей добрых і працавітых пчол,— адказалі ёй вартаўнічыя. Гультайкам сюды ўваход забаронены.

— Я заўтра абавязкова пачну працаваць,— папрасілася пчолка.

— У тых, хто не працуе, заўтра няма,— адказалі пчолы, якія былі добра знаёмыя з філасофіяй.

І з гэтымі словамі яны выштурхалі яе прэч. Не ведаючы што рабіць, пчолка яшчэ трохкі палётала вакол вулля, але надыходзіла ноч і ўжо амаль нічога не было бачна. Яна хацела зачапіцца за ліст, але павалілася на зямлю. Ад халоднага ветру ў яе здранцвела ўсё цела, і яна ўжо зусім не магла лятаць.

Тады яна папаўзла па зямлі, пералазячы цераз па-

лачкі і каменьчыкі, якія здаваліся ёй цэлымі горамі, і калі дапаўзла да ўвахода ў вулей, з неба пачыналі падаць халодныя кроплі дажджу.

— (Ах, Божухна! — закрычала няшчасная.— Ідзе дождж! Я памру ад холаду.

І яна паспрабавала ўвайсці ў вулей.

Але ёй зноў заступілі дарогу.

— Прабачце мне! — зарумзала пчолка.— Дазвольце ўвайсці!

— Позна! — адказалі ёй вартаўнічыя пчалы.

— Сёстры, калі ласка! Мне хочацца спаць!

— Позна! — зноў быў ёй адказ.

— Сяброўкі, мне холадна! Злітуйцеся!

— Немагчыма!

— Даруйце астатні раз! Я памру!

Тады вартаўнічыя пчалы сказалі:

— Не, ты не памрэш. Але за гэтую ноч ты даведася, што такое адпачынак, зароблены працаю. А цяпер — ідзі.

І яны выштурхалі яе.

Дрыжачы ад холаду, спатыкаючыся, з мокрымі крыламі, пчолка папаўзла прэч. Яна паўзла і паўзла, пакуль раптам не правалілася ў нейкую дзірку. А дакладней, гэта была не дзірка, а цэлая пячора, і пчолка пачала ў яе падаць.

Ёй здалася, што яна не перастане падаць ніколі. Але ўрэшце яна апынулася на дне і ўбачыла якраз перад сабой вялікую гадзюку — зялёную змяю са спінай чырвона-цагельнага колеру. Гадзюка ляжала, скручаная ў клубок, і пазірала на пчалу, гатовая на яе скочыць.

Папраўдзе тая пячора была дуплом у старым дрэве, і гадзюка зрабіла ў ім сваё логвішча.

Трэба сказаць, што змеі вельмі любяць пчол, бо пчолы для іх — вялікі ласунак. Таму, калі пчолка апынулася перад сваім ворагам, яна заплюшчыла вочы і шэптам прамовіла:

— Бывай, маё беднае жыццё! Сёння апошні раз мне давялося бачыць святло...

Але на яе вялікае здзіўленне, змяя не паспяшалася яе праглынуць і сказала:

— Ну што, як жывеш, пчолка? Відаць, ты не надта руплівая, што апынулася тут у такі позні час.

— Гэта праўда, — прамармытала пчолка. — Я не працую і таму вінаватая.

— Калі гэта так, — здзекліва прашыпела змяя, — дык я зараз звяду са свету такую паганую істоту, як ты. Я цябе зараз з'ем.

Пчала ўся задрыжала і крыкнула:

— Але гэта несправядліва, несправядліва! Несправядліва есці мяне толькі таму, што Вы дужэйшая за мяне. Толькі людзі ведаюць, што такое справядлінасць!

— Га! — усмінулася змяя і борздзенька зноў скруцілася ў клубок. — Дык ты добра ведаеш людзей? І ты думаеш, што людзі, забіраючы ў вас мёд, болей справядлівыя, апошняя ты дурніца?

— Не, яны не таму забіраюць у нас мёд, — адказала пчолка.

— А чаму ж тады?

— Таму што яны разумнейшыя.

Пчолка гэта сказала, а змяя зарагатала:

— Ну, справядліва гэта ці не, але я цябе з'ем. Рыхтуйся!

І яна адхілілася назад, каб скочыць на пчолку. Але пчолка паспела крыкнуць:

— Вы робіце гэта таму, што вы меней разумная за мяне!

— Я меней разумная за цябе, смаркачка? — засмялася змяя.

— Так, — пацвердзіла пчала.

— Добра, — прамовіла змяя, — зараз пабачым. Давай прыдумаем два выпрабаванні. Выйграе тая, хто здолее зрабіць што-небудзь больш незвычайнае. Калі выйграю я, дык я цябе з'ем.

— А калі выйграю я? — спыталася пчолка.

— Калі выйграеш ты, — адказала непрыяцелька, — тады ў цябе будзе права правесці тут усю ноч, пакуль не развіднее. Згодная?

— Дамовіліся, — адказала пчала.

А змяя зноў засмялася, таму што ёй прыйшло ў галаву такое, чаго пчала ніяк не магла б зрабіць. Вось што яна прыдумала.

Яна на імгненне — так хутка, што пчала не паспела нават вокам міргнуць, — выскачыла з дупла і вярнулася з капсулкаю эўкаліптавага насення — з таго самага эўкаліпта, што рос каля вулля, кідаючы на яго цень.

Хлапчукі звычайна круцяць гэтыя капсулкі, як ваўчкі, і называюць іх эўкаліптавымі ваўчкамі.

— Глядзі, што я зраблю, — сказала змяя. — Сачы ўважліва!

Яна адным махам як шпагат навіла вакол ваўчка свой хвост і раскруціла яго з такою хуткасцю, што ваўчок завярцеўся і страшна загуў.

Змяя засмялася і нездарма, бо ніякая пчала ніколі

не запускала і не здолела б так запусціць ваўчок. Але калі ваўчок, які, здавалася, ніколі не скончыць гусці і круціцца, нарэшце ўсё-такі паваліўся, пчала сказала:

— Гэта вельмі прыгожае выпрабаванне, і я ніколі не змагу так зрабіць...

— Значыць, я цябе з'ем! — крыкнула змяя.

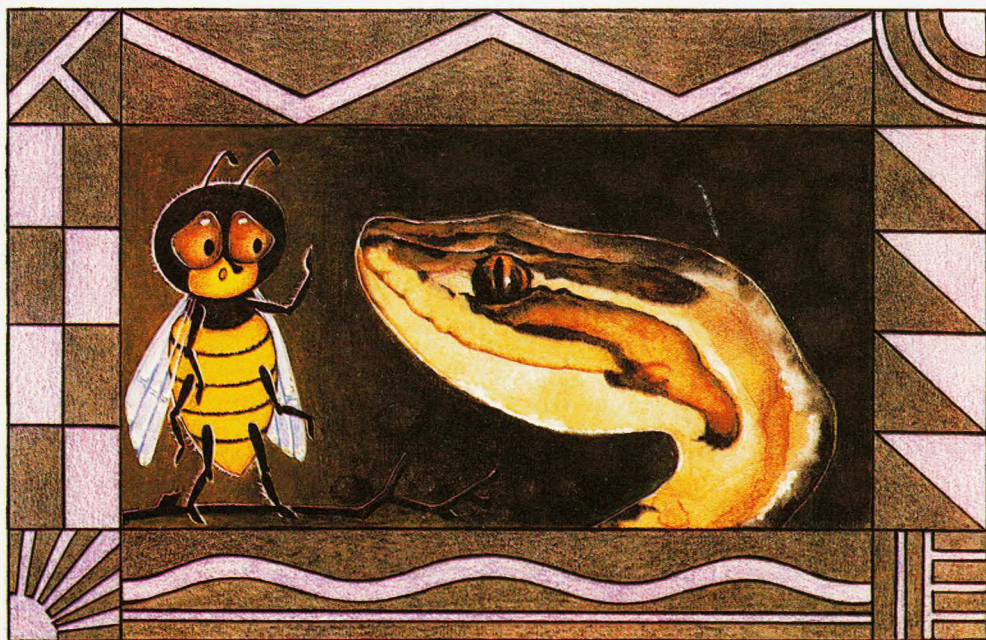
— Пачакай хвілінку! Я не магу зрабіць гэтага, але я зраблю нешта такое, чаго не зробіць ніхто.

— І што ж гэта такое?

— Я знікну.

— Як? — крыкнула змяя і аж падскочыла ад здзіўлення. — Ты знікнеш, не выходзячы адсюль?

— Не выходзячы адсюль.

— І не хаваючыся ў зямлі?

— Не хаваючыся ў зямлі.

— Добра, паспрабуй! — сказала змяя.— Але калі ты гэтага не зможаш, я цябе адразу з'ем!

А ўсё ў тым, што пакуль ваўчок круціўся, у пчолкі быў час уважліва аглядзець пячору, і яна ўбачыла, што там расце адна маленечкая раслінка. Гэта быў невялічкі кусцік, амаль траўка, з шырокім, як манетка ў два сэнтава, лісцем.

Пчолка падышла зусім блізенька да раслінкі і, стараючыся не датыкацца да яе, сказала:

— Зараз мая чарга, сеньёра Змяя. Павярніцеся, калі ласка, і палічыце да трох. А калі скажаце «тры» — шукайце мяне дзе хочаце, мяне нідзе не будзе!

Так яно і здарылася сапраўды. Змяя хутка палічыла: «Адзін... два... тры...»,— але, павярнуўшыся, ад здзіўлення аж разявіла свой вялізны рот: у пячоры нікога не было! Яна аглядзела ўсё і ўверсе, і ўнізе, і вакол, аблазіла ўсе куточки, уважліва вывучыла раслінку і памацала ўсё языком. Але марна — пчолка знікла!

Тады змяя зразумела, што калі выпрабаванне з ваўчком было добрае, дык пчолчына выпрабаванне — проста выдатнае. Ува што яна магла ператварыцца? Дзе яна?

Яе нідзе немагчыма было знайсці!

— Ну, добра! — нарэшце сказала змяя.— Здаюся. Ты дзе?

І тады пасярод пячоры пачуўся ледзь чутны голас. Гэта адказвала пчолка.

— А ты мне нічога не зробіш? — спыталася яна.— Ці магу я давяраць тваёй клятве?

— Можаш,— адказала змяя.— Клянуся. Дзе ты?

— Я тут,— прамовіла пчолка і нечакана вылезла са скручанага лісточка той самай маленькай раслінкі.

Але што ж адбылося? А адбылося ўсё вельмі проста: раслінка, якая расла ў дупле, была сарамлівай мімозаю — іх шмат расце ў Буэнас-Айрэсе. І лісце ў такой мімозы скручваецца пры самым нязначным дотыку. А таму, што гэтая гісторыя адбывалася ў Місьёнэс, дзе расліннасць вельмі багатая і буйная, дык і ў мімоз там лісточкі даволі шырокія. І калі пчолка дакранулася да аднаго такога лісточка, ён хутка згарнуўся і цалкам яе схваў.

У змяі ніяк не хапіла розуму заўважыць гэтую з'яву, а пчолка скарысталася ёю і выратавала сабе жыццё.

Змяя нічога не сказала, але яна была вельмі раздражнёная, што прайграла. І таму пчолцы ўсю ноч давялося нагадваць сваёй непрыяцельцы, што тая абяцала яе не чапаць.

Ноч доўжылася бясконца. Пачалася навальніца, вада раўчуком лілася ў дупло, і змяі з пчолкай прыйшлося зашыцца ў глыбіню пячоры і сядзець там, тулячыся да яе самай высокай сцяны.

Апроч таго было холадна і цёмна, хоць вока выкалі. Час ад часу ў змяі ўзнікала неадольнае жаданне кінуцца на пчалу, і тады пчолцы здавалася, што надыходзіць яе канец.

Пчолка ніколі і нізашто не паверыла б, што ноч можа быць такая халодная, такая доўгая і такая жахлівая. Яна ўспамінала сваё ранейшае жыццё, прыгадвала, як кожную ноч спала ў цёплым вуллі, і моўчкі плакала.

А калі развіднела і на небе заззяла сонца, бо новы дзень меўся быць пагодны, пчолка вылецела з дупла і,

падляцеўшы да вулля, збудаванага намаганьнямі ўсёй сям'і, зноў нягучна заплакала перад яго ўваходам. Вартаўнічыя пчолы прапусцілі яе, не сказаўшы ні слова. Яны разумелі, што цяпер, вярнуўшыся, пчолка была ўжо не бяздумнай гультайкаю, а сапраўднай пчалою, бо за гэтую ноч яна спазнала суровую школу жыцця.

Так усё і было. З гэтага часу ніхто больш за яе не збіраў пылку і не рабіў столькі мёду. А калі прыйшла восень, і разам з ёю — канец пчолчыным дням, у яе быў яшчэ час, каб перад тым як памерці, даць апошняю параду маладым пчолам, якія сабраліся вакол яе.

— Не наш розум, а нашая праца робіць нас дужымі, — сказала ім пчолка. — Толькі адзін раз мне даводзілася выкарыстоўваць свой розум, дый тое, каб выратаваць сваё жыццё. Але гэтага мне не спатрэбілася б, каб я працавала, як усе. А я толькі лётала сюды-туды і стамлялася, быццам сапраўды працавала. Мне не хапала пачуцця абавязку, якое прыйшло ў тую ноч. Працуйце ж, сястрыцы, і ведайце, што мэта, да якой скіраваныя ўсе нашыя намаганні — гэта агульнае шчасце, а яно вышэй за стомленасць кожнай. Людзі называюць такое ідэалам, і нездарма. Бо няма іншай мудрасці ні ў чалавека, ні ў пчалы.

ЗМЕСТ

ГІГАНЦКАЯ ЧАРАПАХА

5

ПАНХОХІ ДЛЯ ФЛАМІНГАЎ

14

АБСКУБЕНЫ ПАПУГАЙ

22

ВАЙНА КАЙМАНАЎ

32

НЕВІДУШЧАЯ ЛАНЬ

47

ГІСТОРЫЯ ПРА ДВАІХ ДЗЕТАК КААЦІ
І ДВАІХ ДЗЯЦЕЙ ЧАЛАВЕКА

57

БІТВА НА ЯВЭВІРЫ

68

ПЧАЛА-ГУЛЬТАЙКА

84

Літаратурна-мастацкае выданне

Кірога Гарасьо

КАЗКІ ТРАПІЧНАГА ЛЕСУ

Тэхнічны рэдактар **З. Сень**

Камп'ютарная вёрстка **А. Кудраўцавай**

Камп'ютарны набор **Н. Ваўчок**

Падпісана да друку 15.11.93. Фармац 70×90₁₁₆. Папера афс.№1. Гарнітура Таймс.

Ум. друк. арк. 7,02. Тыраж 35000 экз. Заказ 4733.

Беларускі гуманітарны адукацыйна-культурны цэнтр. Ліцэнзія ЛВ №219.

220050, г.Мінск, вул. Кірава, 21.

Мінская фабрыка каляровага друку. 220115, Мінск, вул. Каржанеўскага, 20.

